

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

Факультет міжнародних відносин, політології та соціології

Кафедра світового господарства і міжнародних економічних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Сучасна міграційна політика у країнах ЦСЄ»

«Modern Migration Policy in the CEE Countries»

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 292 «Міжнародні економічні
відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні
відносини»

Полякова Тетяна Віталіївна

Керівник: к. е. н., доц. Цевух Ю. О. _____

Рецензент: к. е. н., доц. Крючкова Н. М.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 9 від 31.05.2023 р.

Завідувач кафедри

_____ЯКУБОВСЬКИЙ Сергій

Захищено на засіданні ЕК № ____
протокол № ____ від ____ 06. 2023 р.

Оцінка _____/_____/_____

Голова ЕК

_____ ПІЧУГІНА Юлія

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЦСЄ.....	5
1.1 Поняття міжнародної міграції.....	5
1.2 Дослідження міграційних процесів у країнах ЦСЄ.....	8
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІГРАЦІЙНИХ ПОЛІТИК КРАЇН ЦСЄ.....	15
2.1 Сучасний стан природного руху населення у країнах ЦСЄ.....	15
2.2 Міграційне законодавство в країнах ЦСЄ.....	32
РОЗДІЛ 3. МІСЦЕ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ.....	46
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність роботи.

Актуальність цієї роботи полягає в тому, що посилення взаємозалежності різних національних економік, розвиток інтеграційних процесів, інтенсивна трансформація цивілізованих країн від протекціоністських національних господарств до економік відкритого типу є важливою рисою сучасності. Найпоширенішим є розуміння глобалізації як процесу, у якому кожна національна економіка, включно з її фінансовим ринком, рухається до створення єдиного світового ринку.

Одним з проявів глобалізації виступає міжнародна міграція робочої сили. Останнім часом переміщення людських ресурсів спричинені соціально-економічними, військовими, екологічними, етнічними та релігійними факторами, набуває все більшого значення. Слід додати, що помітне посилення міграційних процесів відбувається саме у постсоціалістичних країнах Центрально-Східної Європи через складні демографічні проблеми в їхньому розвитку, пов'язані, з одного боку, з депопуляцією населення, старінням націй і нестачею трудових ресурсів, а з іншого – з відтоком власного населення в більш розвинуті країни світу.

У зв'язку зі збільшенням міграційного тиску країни Центрально-Східної Європи вживають заходи для регулювання цих процесів. Одним із найважливіших інструментів є законодавство щодо міграції та притулку, яке визначає умови та процедури прийому мігрантів. Країни регулюють такі аспекти, як оформлення віз, робочі дозволи, процедури отримання статусу біженця та права мігрантів на проживання та працю.

Актуальність міграційних процесів та їх регулювання у країнах Центрально-Східної Європи полягає в тому, що вони мають вплив на соціальну, економічну, політичну та культурну ситуацію в цих країнах. Ефективне регулювання міграції допомагає забезпечити безпеку, інтеграцію мігрантів та

використання їх потенціалу для розвитку країни, а також вирішення глобальних проблем, пов'язаних з міграцією, таких як біженці та нелегальна міграція.

Метою роботи є визначити особливості міграційних політик у країнах ЦСЄ.

Досягнення мети передбачає досягнення наступних **завдань**:

- розглянути теоретичні основи аналізу міграційних процесів у країнах ЦСЄ;
- порівняти особливості міграційних політик в країнах ЦСЄ;
- визначити місце України в системі міжнародної міграції.

Об'єктом дослідження є міграційна політика в країнах ЦСЄ в сучасних умовах.

Предметом дослідження є процеси міжнародної міграції у Центрально-Східній Європі.

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Основні теоретичні положення кваліфікаційної роботи доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності», Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (м. Одеса, 26 травня 2023 р.).

Теоретичною та методологічною основою дослідження є положення, сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених дослідженню платіжних балансів, періодичні видання та статистичні дані/офіційних сайтів. При написанні роботи були використані порівняльний, статистичний, графічний та регресійний методи.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КРАЇНАХ ЦСЄ

1.1 Поняття міжнародної міграції

У сучасному суспільстві почали набувати великого значення проблеми людства, виражені міграцією і природним рухом населення. Міграція є досить складним процесом, тому вимагає постійної уваги з боку держави, а саме його врахування при розробці країною економічної, соціальної, демографічної та зовнішньої політики. Сьогодні, під час побудови відкритого суспільства, поглиблення міжнародного співробітництва зростає значення міжнародних міграцій та необхідність їх державного регулювання, оскільки обміни людськими ресурсами, з одного боку, виступають індикаторами рівня суспільних процесів, а з другого – важливим чинником їх розвитку.

У зв'язку з тим, що міграційний процес стає більш складним, регулярним і набуває більш глобального характеру, він став предметом багатьох досліджень серед широкого кола науковців. Різні дослідники намагалися пояснити міграцію з точки зору причини, розвитку та застосування. Це призвело до появи безлічі теорій про міграцію, які детально пояснюють різні виміри даного явища.

Загальновідомо, що міграція має вагомий вплив на історію людства, оскільки, люди завжди переїжджають – добровільно чи вимушено. За давніх часів міграційні рухи в основному були спричинені війнами, дефіцитом ресурсів, освоєнням нових земель та поступовими змінами клімату. Для того, щоб визначити ефективність міграцій того часу, достатньо визначити наскільки вони змінили культуру на територіях, куди вони прибули.

Проблеми міграції в економічній теорії досліджувались класиками (А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Стюарт Мілль, Ж. Б. Сей), меркантилістами (Т. Ман, Ж.

Б. Кольбер), марксистами (К. Маркс, Ф. Енгельс), неокласиками (А. Маршал, А. С. Пігу) та ін.

У зв'язку з цим, відомий професор соціології Прінстонського університету, Дуглас С. Масей, виділив чотири періоди у розвитку міжнародної міграції:

- Період меркантилізму (1500 – 1800 рр.), який характеризується відтоками населення з Європи до Америки, Африки, Азії та Океанії. Відносно велику частину складали аграрії, меншу – ремісники та підприємці [1].
- Період індустріалізації (поч. XIX ст. – 20-ті рр. XX ст.) – був пов'язаний з промисловим розвитком в Європі та поширенням капіталізму у колишніх колоніях Нового Світу. Близько 48 мільйонів емігрантів покинули Європу. Найбільша кількість емігрантів зосереджувалась у Великій Британії, Норвегії, Португалії, Італії та Іспанії [1].
- Період обмеженої міграції (1920 – 1960 рр.) має таку назву через зростання економічного націоналізму в Європі та Америці та початок обмежень, які стосувалися міжнародного руху товарів, капіталу та робочої сили. Далі Велика депресія (1929 р.) зупинила всі міжнародні переміщення, за винятком зворотної міграції, а за часів Другої світової війни майже всю кількість мігрантів становили біженці [1].
- Період постіндустріалізації (з 1960 р.) став поштовхом у розвитку міжнародної міграції, оскільки кількість і різноманітність як країн, що відправляють, так і країн, що їх приймають, зростає. Цей період відрізняється від індустріального тим, що тепер люди емігрують із густонаселених країн на ранніх стадіях індустріалізації до густонаселених постіндустріальних країн [1].

Стаття голландського соціолога «Теорія міграції: структура прагнень і можливостей» (2021) Х. де Хааса являє собою узагальнення теорій вивчення

міграційних процесів. Сам автор визначає міграцію як «функцію прагнень і можливостей мігрувати в рамках заданих наборів сприйнятих структур можливостей», а людська мобільність, на думку автора, - «здатність (свобода) людей вибирати, де їм жити – включаючи можливість залишитися – а не сам акт переміщення» [2].

Шрі-ланкійські вчені-економісти А.А.І.Н. Вікрамасінгхе та В. Вімаларатана у роботі «Міжнародна міграція та міграційні теорії» (2017) не змогли визначити єдину унікальну теорію міжнародної міграції, тому дійшли висновку, що це «мультидисциплінарна концепція, яка охоплює ряд дисциплін, таких як економіка, соціологія, географія, культура, право, політологія, міжнародні відносини, демографія та психологія» [3].

В. Гнатюк, автор наукової статті «Загальна теорія міграції крізь призму міждисциплінарних досліджень» (2022), об'єднує та розглядає поняття міграції з точки зору різних сфер дослідження. Вчений пропонує трактувати термін як явище, «де є набір конкретних атрибутів, що характерні для того чи іншого аспекту людського життя— індивідуальному, груповому, класовому і т.д.— у певній його сфері: культурній, економічній, соціально-політичній, демографічній, правовій і т.д.» [4], але слід не забувати про контекст. На його думку, це допоможе представити дані з точки зору деталей та мати на увазі складності чинників у межах одного або декількох випадків.

Основна цінність роботи полягає у тому, що автор довів зв'язок між розглянутими науками: «історики застосовують концептуальне тло, котре побудоване соціологами; для демографів релевантний теоретичний контекст, який був сформований на межі соціологічної, економічної та політологічної сфер; нарешті, право неодмінно взаємодіє з усіма соціальними науками; політологія ж видається специфічним «шукачем», аби дефініювати явище міграції з різних позицій, а тому буде вже характеризуватися більш складною комплексністю з-поміж інших; антропологи акумулюють конвергентний

інтерес зі соціологами, істориками та географами; економісти запозичують історичні, демографічні, соціологічні концепти і вдало з ними працюють» [4].

Далі було розглянуто статтю, автором якої є американський вчений У. Сегал, під назвою «Глобалізація, міграція та етнічна приналежність» (2019). Науковець підкреслює, що зростання глобалізації та несправедливий розподіл ресурсів, які є причинами потоків мігрантів із країн із меншими можливостями до тих, що мають більше, триватимуть та збільшуватимуться.

У статті зазначено, що приймаюча нація повинна бути готова до того, що їй доведеться прийняти іммігрантів з усіма їхніми складнощами, визнаючи, що не зважаючи на те, скільки особистих навичок та сильних сторін, які приносять користь приймаючій країні, їхня інтеграція в будь-якому випадку змінить її національний профіль та культуру. Так само мігранти повинні усвідомлювати, що економічна інтеграція зазвичай вимагає соціально-культурної адаптації, яка також вплине на їхні культури. Максимальна користь як для приймаючої країни, так і для мігранта, вважає автор, буде реалізована лише тоді, коли політика, програми та послуги приймаючої країни будуть готові визнавати та адаптуватися до різноманітних соціально-демографічних змін, навіть якщо іммігранти навчаться інтегруватися в моделі приймаючої країни [5].

1.2 Дослідження міграційних процесів у країнах ЦСЄ

Для початку чітко зафіксуємо перелік країн, які вважають країнами Центрально-Східної Європи. Отже, це країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва), Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина), Словенія, Болгарія та Румунія. Їх об'єднує те, що після Другої світової війни вони були у складі комуністичного блоку, а у XXI столітті приєдналися до Європейського Союзу. Однак вони різні у соціально-економічному розвитку чисельності населення.

Міграційні процеси в Європі, зокрема Центрально-Східній, та зусилля європейських держав щодо їх врегулювання, були предметом досліджень численних зарубіжних і українських авторів.

Одними з них є польські вчені з Варшавської школи економіки - Павло Стшелецький та Марта Пахоцька, які взяли участь у написанні «Звіту ВШЕ та Економічного форуму 2020» (2020). Свою частину вони присвятили міграційним процесам у країнах ЦСЄ. На основі проведеного дослідження, автори дійшли висновку, що безперервна міграція у цих державах, за винятком Чехії, є більш маргінальним явищем. Водночас економічний вплив короточасних міграцій відчутний не лише в Польщі, а й у Чехії, Литві та Угорщині, незважаючи на те, що ці потоки майже «невидимі» в офіційній статистиці [6].

Відповідно до проведеного авторами аналізу населення у країнах ЦСЄ, приплив іммігрантів до таких країн, як Чехія та Угорщина, може допомогти зупинити негативний вплив старіння населення на пропозицію роботи в найближче десятиліття. Кількість короткотермінових іммігрантів, які прибувають до Польщі, є відносно високою, але це не перетворюється на міграцію з метою поселення. Науковці вважають, що Румунія та Литва є прикладами країн, які в наступному десятилітті зіткнуться з проблемою зупинки еміграції власних громадян і компенсації негативного впливу вікової структури населення на економіку. Безперечною є думка про те, що у майбутньому міграційні процеси стануть важливим елементом економічної та соціальної реальності. Залишається лише побачити чи зможуть країни цього регіону ними керувати з користю для своїх суспільств [6].

Далі була розглянута наукова робота чеської докторки філософських наук Олени Бауерової «Чеська Республіка та реальність політики інтеграції мігрантів у контексті європейської інтеграції» (2018). Сутність проблеми полягає в тому, що міграційна та інтеграційна політика Чехії була відведена на другий план. Питання міграції та мігрантів було сек'юритизовано політичними

елітами, а громадянське суспільство дуже негативно сприйняло міграцію та потенційну інтеграцію мігрантів, особливо в останні роки. Обмежувальний характер міграційної та інтеграційної політики є характерною рисою, яка значно посилилася після 2015 року. Авторка припускає, що нинішня інтеграційна політика демонструє страх перед відмінностями та нав'язує умову абсолютної асиміляції від мігрантів. Ситуація погіршилась, коли ЄС стикнувся зі зростаючою хвилею міграції. Не можна не погодитися, що однією з причин такої обмежувальної позиції є історична «недосвідченість» країни з мігрантами та відмінності, характерні для Чехії протягом більшої частини другої половини XX століття [7].

У 2015 році Чеська Республіка відмовилась від системи квот, як інші країни Вишеградської групи. Міграційна криза спричинила підвищення громадського інтересу та активізацію політиків інтеграції мігрантів. Держава визнавала вирішальну роль місцевої влади в інтеграції іноземців, але водночас не делегувала місцевій владі достатніх повноважень чи фінансів. У зв'язку з цим, Олена Буєрова розкриває головні недоліки інтеграції мігрантів: іноземці не мають права голосу на місцевому рівні, місце проживання можна отримати лише після п'яти років проживання в Чехії, подати заяву на громадянство можливо після десяти років постійного проживання в країні та оформлення медичного страхування для іноземців [7].

Останні сім років Чеська Республіка сама почала відчувати потребу у покращенні системи політики інтеграції. Для реалізації вдосконалення міграційної політики авторка радить розвивати співпрацю з місцевою владою та реалізовувати інтеграційну політику, яка б одночасно відповідала інтересам більшості суспільства та іноземних громадян [7].

Наступною була розглянута стаття під назвою «Нова міграційна політика та інноваційні практики. Словенія між від'єднанням та приєднанням» (2022), авторами якої є Барбара Безнец і Юре Гомбач. Як у випадку з Чеською Республікою, Словенія не відрізняється розвинутою інтеграційною політикою

через те, що трудові мігранти не залишаються тут на довгостроковий період. Науковці вважають, що влада розглядає міграцію у контексті безпеки, спираючись на урядову стратегію інтеграції, яка була прийнята два роки тому. Вона стосувалася здебільшого проблем надання притулку, нелегальної міграції та прикордонного контролю. Іншими перешкодами для успішної інтеграції як двостороннього процесу є: адміністративні бар'єри, тривалі процедури, недостатнє залучення навчальних закладів, відсутність мовних програм, можливостей працевлаштування, належного житла та рівного доступу до медичних та інших соціальних послуг. Як і в інших частинах Європи, на політику щодо біженців у Словенії в останні роки вплинули деякі популістські тенденції, тому основною проблемою також є відсутність стратегічного мислення та уяви на рівні національних політиків. Вони, як правило, залишаються дуже жорсткими, орієнтованими на безпеку та схильними та ставитися до мігрантів як до тягаря, а не як до потенціалу. Зі сказаного вище випливає, що альянс на місцевому рівні між мігрантами, громадянським сектором і міською владою, на думку авторів, є єдиним способом спрямувати міграційну та інтеграційну політику на більшу інтеграцію та рівність [8].

Анналіз Саймонс у своїй науковій роботі «Варіації міграції в країнах Балтії» (2021) прагне відповісти на головне питання: чому в країнах Балтії різні рівні імміграції та еміграції? Для відповіді авторка вивчає чинники притягання та відштовхування, які впливають на чисту міграцію в країнах. Таким чином, Естонія зазнала значно меншого негативного сальдо міграції порівняно з Латвією та Литвою в перше десятиліття свого членства в ЄС, а у 2015 році воно стало позитивним. Позитивне сальдо міграції Естонії в 2015-2019 роках було результатом зростання імміграції, яке випереджало ріст еміграції [9].

Анналіз Саймонс доводить гіпотезу про те, що рівень заробітної плати та рівень безробіття є чинниками, що спонукають до еміграції, дослідивши ситуації у Латвії та Литві. З іншого боку, Естонія повідомляє про вищі рівні заробітної плати та нижчий рівень безробіття, ніж у Латвії та Литві, у період з

2004 по 2019 рік. Все уже сказане означає те, що, відповідні гіпотези підтверджують, що у Латвії та Литві рівні еміграції вищі порівняно з Естонією [9].

Авторка акцентує увагу на тому, що Естонія, незважаючи на наявність імміграційної квоти, зменшила обмеження більшою мірою, ніж Латвія та Литва, особливо щодо короткострокової роботи. Усі три країни Балтії спостерігали зростання імміграції з 2010 року та впровадили політику, щоб залучити іммігрантів з певних галузей і перешкоджати імміграції для інших секторів. Латвія та Литва посилили обмеження щодо працевлаштування там, де не вистачає робочої сили, і полегшили імміграційний процес для тих галузей, у яких є нестача робочої сили. Усі три країни прийняли політику спрощення імміграції для засновників і співробітників, які беруть участь у створенні стартапів, щоб сприяти інноваціям, особливо Естонія з програмою Startup Estonia. Загалом імміграційна політика в усіх трьох країнах зосереджена на інноваціях і заповненні висококваліфікованих посад, а також на нестачі робочої сили [9].

Наступною буде розглянута стаття Маріуша Урбанського «Порівняння чинників push та pull, що впливають на міграцію» (2022). Основна цінність роботи полягає в тому, що автор за допомогою анкети зробив 298 та 288 опитувань у Польщі та Румунії відповідно, а на основі відповідей побудував регресійну модель. Отже, результати дослідження показали, що pull-чинники мають більший вплив на міграцію в цих двох країнах порівняно з push-чинниками. П'ять із шести (економічний, політичний і соціальний у Польщі та економічний і політичний у Румунії) чинників виявилися найбільш значущими, але економічні були суттєвими визначальними причинами міграції в усіх країнах. Це пов'язано з тим, що вони складаються з надії знайти кращу роботу та краще життя в інших країнах, і їх слід враховувати, для того, щоб зменшити міграцію. Крім того, автор рекомендує, для контролю над проблемою міграції, вирішити такі політичні проблеми, як несправедлива правова система,

насильницькі конфлікти, нерозвиненість, бідність, політична нестабільність і корупція [10].

За результатами дослідження теоретичних основ аналізу міграційних процесів у країнах Центрально-Східної Європи в умовах всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції, було встановлено, що міжнародна міграція у цих країнах є складною та динамічною проблемою, яка сформована низкою різноманітних чинників.

Визначено, що міграція – це багатогранне явище, яке можна систематично розглядати з точки зору різних дисциплін, виходячи за рамки звичного мислення, та досягати висновків на основі нового розуміння ситуації. Існує необхідність у вивченні мотивації, досвіду та наслідків міграції, а також політики та практики країн відправлення та приймання. Також, не менш важливим є вивчення прав людини, формування ідентичності, інтеграції та акультурації, й впливу міграції на сім'ї, громади та глобальне суспільство. Таким чином, це поняття досліджується не тільки з погляду економіки, історії, соціології та міжнародних відносин, а ще географії, культурології, права, політології, антропології, психології та багатьох інших дисциплін.

Міграція – це волевиявлення та можливість людини обирати, де вона буде жити, працювати, покращувати своє життя та шукати кращі можливості для себе та своєї родини. Вона дозволяє індивідам реалізовувати свої мрії, шляхом уникнення несприятливих умов і різноманітних викликів життя. Загалом, це фундаментальне право людини, яке слід поважати та захищати, оскільки воно має потенціал до розширення можливостей окремих осіб, спільнот і світу в цілому.

Розглядаючи стан міграційних потоків у державах ЦСЄ, можна зробити висновок, що вони є країнами транзитної міграції. В останні роки цей тип став більш поширеним в останні роки, оскільки люди з Азії, Африки та Близького Сходу намагаються дістатися до Західної Європи. У багатьох випадках мігранти подорожують через країни Центральної та Східної Європи, такі як

Угорщина, Польща, Чехія та Словаччина, оскільки вони розглядаються як пункти транзиту до Західної Європи. Вони можуть залишатися в цих країнах на короткий проміжок часу або навіть довше, якщо вони стикаються з будь-якими перешкодами та труднощами.

У зв'язку з цим, збільшення рівня транзитної міграції в Центральній та Східній Європі створило проблеми для цих країн, зокрема з точки зору управління їхніми кордонами, надання базових послуг і підтримки мігрантів, а також вирішення питань, пов'язаних із наданням притулку та імміграцією. В результаті, держави посилили свій прикордонний контроль, а деякі запровадили суворішу імміграційну політику. Це створило складне й часто вороже середовище для мігрантів і викликало занепокоєння щодо прав людини та ставлення до біженців та інших мігрантів.

Незважаючи на вищевказані труднощі, багато людей продовжують виїжджати зі своїх країн, спонукувані надією знайти краще життя в Західній Європі. Таким чином, проблема транзитної міграції в Центральній і Східній Європі, ймовірно, залишатиметься актуальною в найближчі роки.

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІГРАЦІЙНИХ ПОЛІТИК КРАЇН ЦСЄ

2.1 Сучасний стан природного руху населення у країнах ЦСЄ

Країни Центрально-Східної Європи протягом багатьох років пережили значні тенденції еміграції та імміграції, що мало значний вплив на їхні економіки та суспільства. Еміграція стала значним явищем у багатьох країнах Центрально-Східної Європи після падіння залізної завіси в 1989 році. Багато з них, зокрема поляки, виїхали до Великої Британії та Ірландії, куди мали необмежений доступ. Тим часом еміграція з (майже) усіх східноєвропейських країн ЄС – з Польщі, а також країн Балтії, Болгарії, Румунії та Угорщини – набула масового характеру [11]. Для більшої деталізації та розуміння повної картини, слід розглянути структуру рухів населення кожної країни Центрально-Східної Європи.

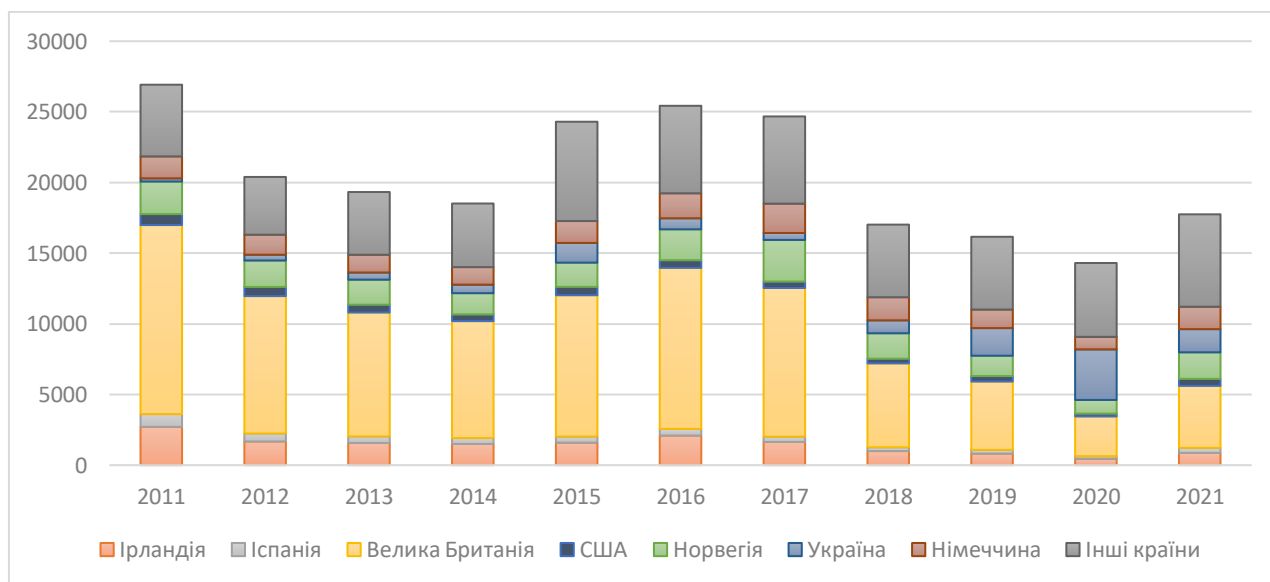

Рис. 2.1 Динаміка еміграції з Литви за країнами призначення, особи

Джерело: складено автором на основі даних [12]

Литва має відносно невелике населення – приблизно 2,8 млн. осіб, і кількість робочої сили поступово скорочується через демографічні тенденції,

такі як старіння населення та низька народжуваність. За даними Литовського державного агентства статистики, у 2011 р. кількість емігрантів була найвищим за останні десять років, далі, впродовж трьох років еміграція поступово скорочувалась, а у 2015 р. різко зросла, але не надовго (рис. 2.1). У 2018 р. можна спостерігати спад кількості емігрантів, зокрема до Великої Британії, що пов'язано з невизначеністю виходу Королівства з Європейського Союзу (Brexit). Цей процес викликав багато невизначеності щодо прав литовців на роботу та проживання у Великій Британії. У період переговорів щодо Brexit багато литовців, які там живуть і працюють, не знали, чи матимуть можливість залишитися в країні після виходу з ЄС і зберегти свої права на роботу, соціальні пільги тощо. Найменшу кількість емігрантів можна побачити у 2020 р., яку спровокували одночасно дві події Brexit та пандемія COVID-19. У 2021 р. еміграція збільшилась за рахунок пом'якшення обмежень щодо в'їзду до країн призначення.

Основними причинами еміграції є економічні причини, у тому числі низький рівень заробітної плати та високий рівень безробіття. Також багато людей їдуть з Литви у пошуках кращих умов для навчання, роботи за кордоном та особистого розвитку. Останніми роками головними країнами призначення для еміграції литовців є Великобританія, Ірландія, Норвегія, Німеччина, Іспанія, Україна, США та ін. Загалом, чоловіки та жінки працездатного віку (18-64 р.) та неповнолітні (0-17 р.), зокрема студенти, найчастіше емігрують до Великої Британії та інших країн, напр. Канади або Австралії.

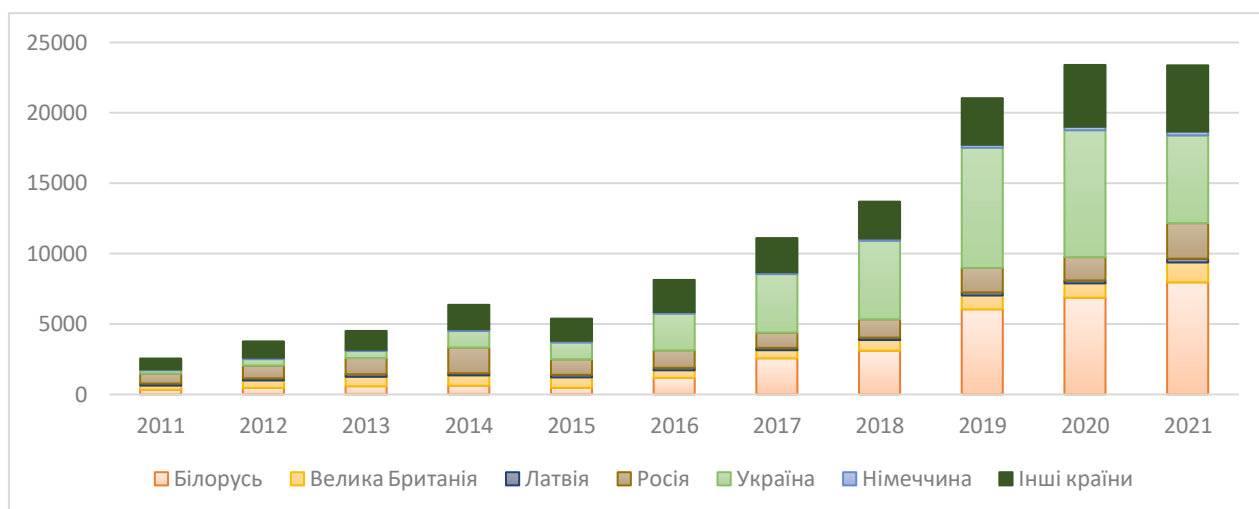

Рис. 2.2 Динаміка імміграції до Литви за країнами походження, особи

Джерело: складено автором на основі даних [12]

З рис. 2.2 видно, що для Литви більш актуальна еміграція, ніж імміграція. За останні 10 років даний міжнародний рух населення збільшився майже утричі. Таким чином, бачимо, що кількість іммігрантів зростала з кожним роком, а саме з 2014 можна спостерігати різкий зріст українців, які переїхали до Литви, через нестабільну політичну та економічну ситуацію. З 2016 р. за тієї ж причини кожного року кількість білорусів, що емігрують до Литви значно збільшується. Загалом, до Литви іммігрують чоловіки (20-59 р.) та молоді жінки (20-34 р.) у пошуках стабільного середовища для життя та високооплачуваної праці.

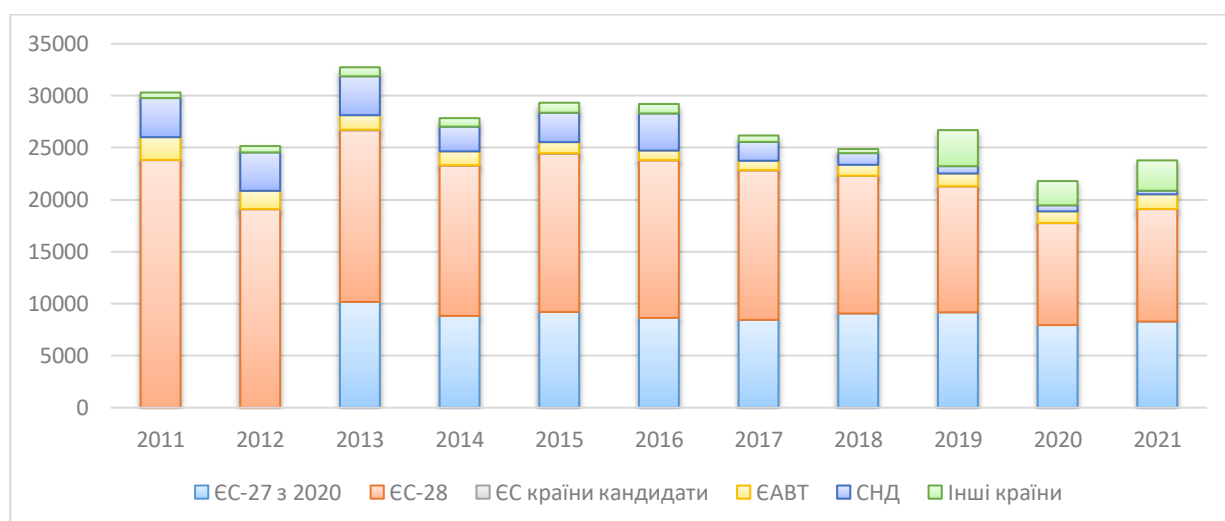

Рис. 2.3 Динаміка еміграції з Латвії за країнами призначення, особи

Джерело: складено автором на основі даних [13]

Як і для Литви, для Латвії більш характерна еміграція. Нажаль, за даними Національної Статистичної Системи Латвії, є інформація тільки про еміграцію в кордонах Європи (рис. 2.3). Зрештою, динаміка більш-менш стабільна, можна сказати, що з 2013 р. кількість громадян Латвії, що виїжджають, поступово спадає. Протягом цього періоду, за даними ОЄСР, основними напрямками еміграції були Сполучені Штати Америки, Великобританія, Ірландія, Німеччина, Швеція, Норвегія та Австралія. Переважно найбільше емігрують чоловіки та жінки віком від 20 до 49 р.

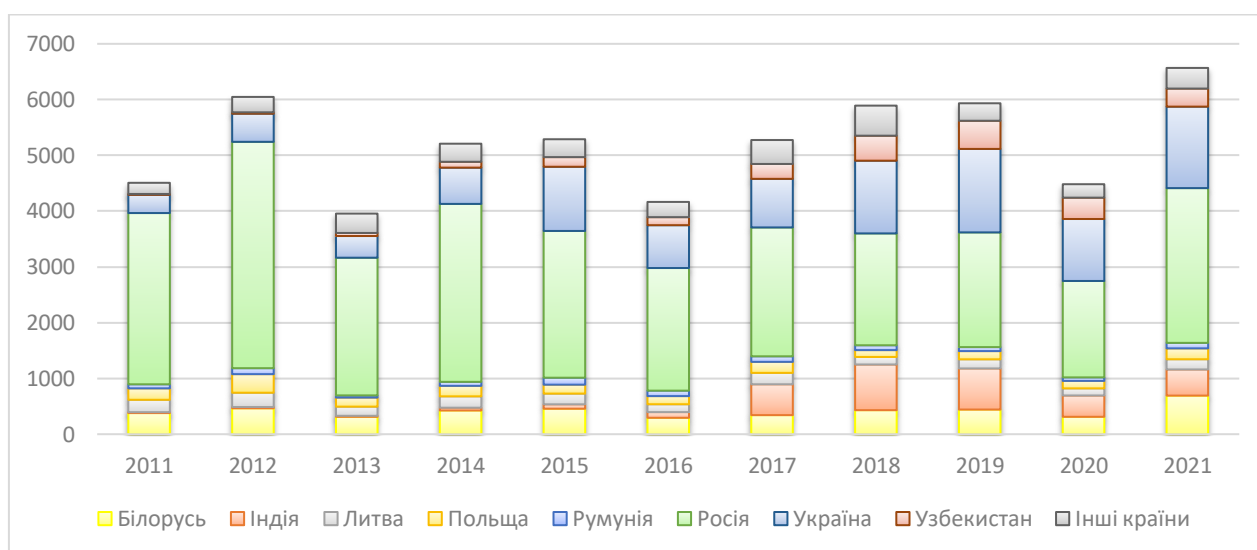

Рис. 2.4 Динаміка імміграції до Латвії за країнами походження, особи

Джерело: складено автором на основі даних [13]

Рис. 2.3 свідчить про нестабільну динаміку імміграції іноземців до Латвії. У 2012 р. відбувся різкий ріст кількості громадян, що іммігрували, але наступного року вона знизилась більше, ніж у 1,5 рази. Протягом 2014-2015 рр. маємо майже подібні значення імміграції, проте наступного року кількість росіян у Латвії зменшилась, що спровокувало невеликий спад, однак впродовж наступних трьох років показник поступово збільшувався вже за рахунок українців. Крім того, у 2019 році Латвія запустила програму «Investor visa», яка дозволяє іноземним інвесторам отримати дозвіл на проживання в Латвії, інвестуючи в економіку країни. Ця програма залучила кілька інвесторів і стала додатковим чинником. У 2020 через кордонні обмеження пандемії COVID-19,

кількість іммігрантів зменшилась майже у 1,3 рази, а у 2021 досягла свого максимального значення.

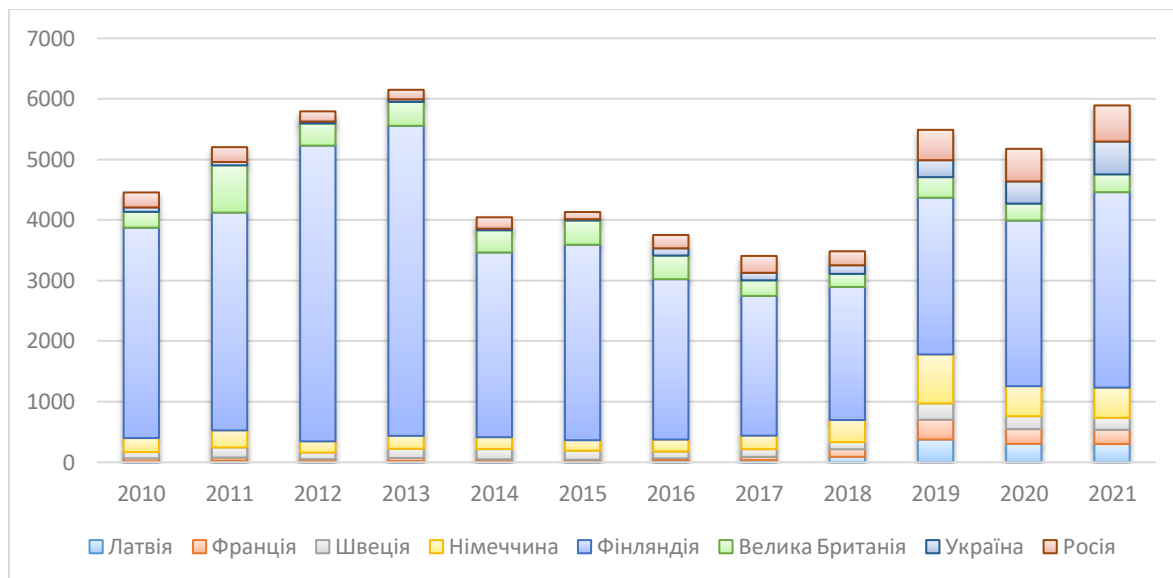

Рис. 2.4 Динаміка еміграції з Естонії за країнами призначення, особи

Джерело: складено автором на основі даних [14]

В останні роки, як і багато інших країн Європейського союзу, Естонія зіткнулася зі зміною соціально-економічної ситуації у регіоні, що призвела до зміни тенденцій міграційних процесів. Останні 10 років Естонія мала порівняно високий рівень еміграції (рис. 2.4). Головними причинами, через які люди залишають Естонію, є економічні чинники, зокрема, низький рівень заробітної плати, відсутність роботи, нестабільність економіки, а також особисті фактори, включаючи бажання здобути новий досвід, здобути освіту за кордоном тощо. Водночас, Велика Британія, США, Канада, Швеція, Австралія та Росія є пунктом призначення для недавніх емігрантів з Естонії.

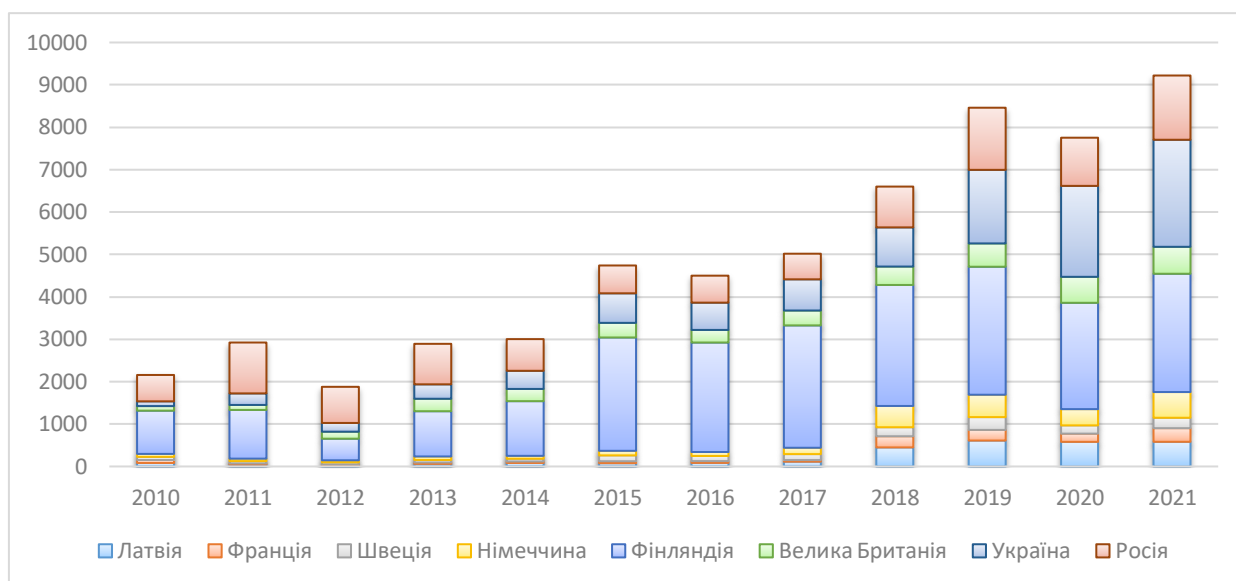

Рис. 2.5 Динаміка імміграції до Естонії за країнами походження, особи

Джерело: складено автором на основі даних [14]

Згідно Статистичної бази даних Естонії, держава є однією з найбільших у Європі часток жителів, які народилися за кордоном. Переважна більшість серед них – це люди, які народилися в Росії та інших колишніх радянських державах (наприклад, в Україні, Білорусі, Грузії, Казахстані, Азербайджані) – багато з них мігрували до Естонії в радянський період. Проте в останні кілька років неухильно зростає кількість мешканців, які народилися в інших країнах-членах ЄС (найбільші національні групи з Латвії, Фінляндії, Німеччини та Литви). З 2015 р. громадяни Естонії, які повернулися з Фінляндії, становили 65% усіх іммігрантів.

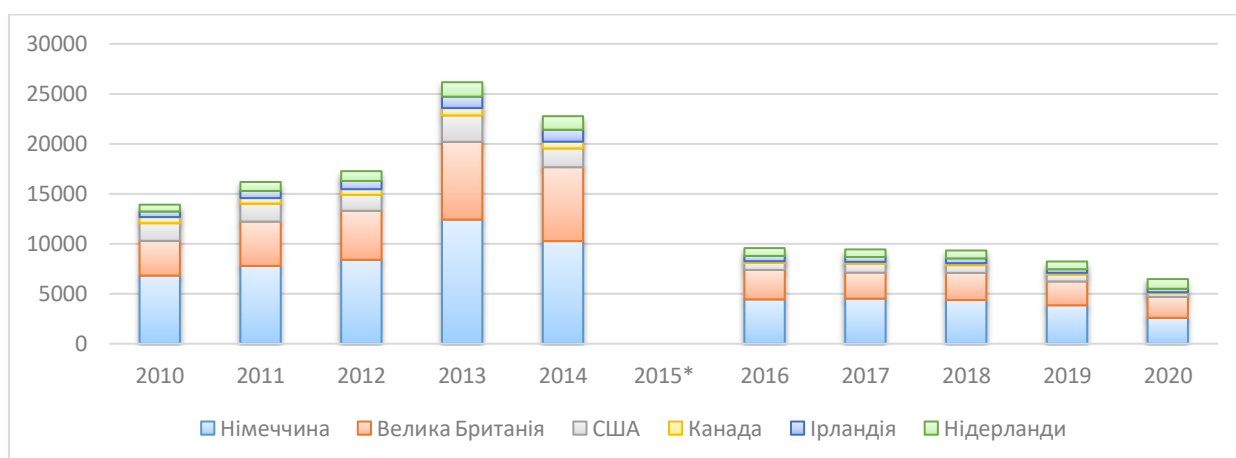

Рис. 2.6 Динаміка еміграції з Польщі за країнами призначення, особи

Джерело: складено автором на основі даних [15]

На рис. 2.6 представлена динаміка еміграції польських громадян впродовж останніх 10 років, але за 2015 р. інформація відсутня. За даними Європейської комісії, кількість емігрантів з Польщі зросла з 2,2 мільйонів у 2010 році до 3,3 мільйонів у 2019 році, що становить більше ніж 8% населення країни. Одним з найбільших напрямків еміграції з Польщі є Велика Британія, яка пропонує привабливі можливості для отримання роботи та вищої освіти. Згідно з офіційними даними, кількість поляків, які проживають у Великій Британії, складає більше ніж 900 тисяч осіб. Інші країни, до яких емігрують поляки, включають Німеччину, США, Ірландію та Норвегію.

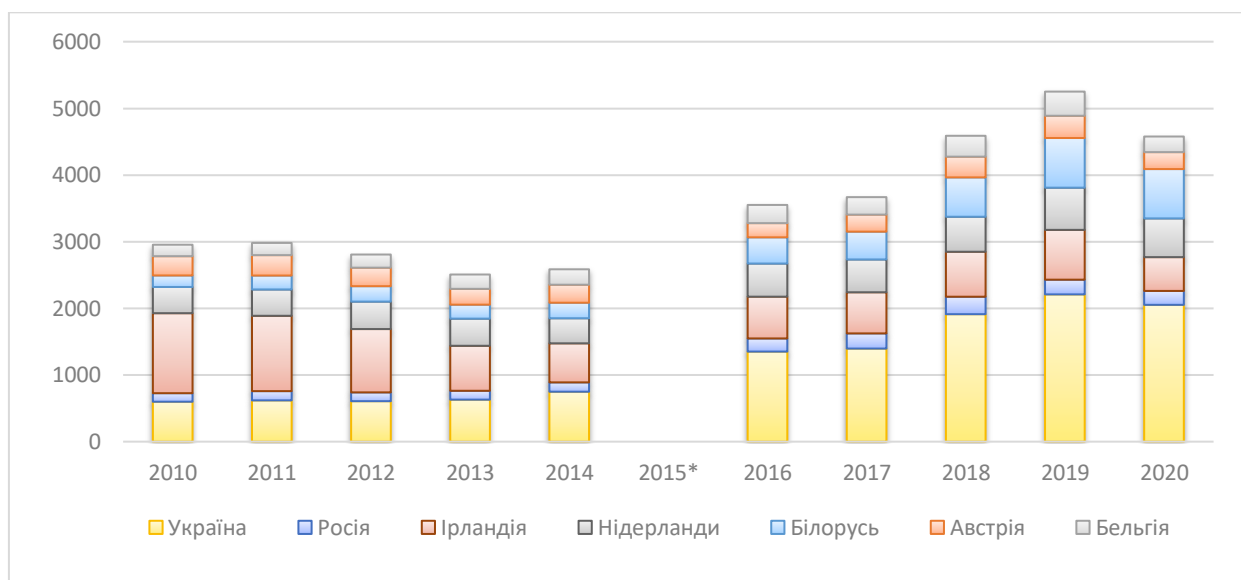

Рис. 2.7 Динаміка імміграції до Польщі за країнами походження, особи

Джерело: складено автором на основі даних [15]

За останні 10 років Польща стала однією з найбільш популярних країн для імміграції в Європі. Одним з найбільших джерел іммігрантів є Україна. Згідно з офіційними даними, в 2021 році в Польщі проживало понад 1,2 мільйона громадян України, що становить близько 40% всього числа іммігрантів. Інші країни, з яких прибувають іммігранти в Польщу, включають Білорусь, Німеччину, В'єтнам, Індію та Китай (рис. 2.7).

Що стосується причин імміграції до Польщі, то вони можуть бути різними. Для багатьох українців головною причиною є економічна

нестабільність в Україні та бажання знайти роботу в Польщі. Для інших іммігрантів причиною можуть бути сприятливі умови для бізнесу, можливості отримання вищої освіти, а також соціальні та політичні причини.

За останні роки Польща ввела кілька програм для спрощення процесу імміграції та отримання робочої візи, що зробило країну ще більш привабливою для іммігрантів. Однак, існують деякі проблеми, пов'язані зі статусом іммігрантів у Польщі, такі як обмежені можливості доступу до соціальних послуг та високий рівень дискримінації.

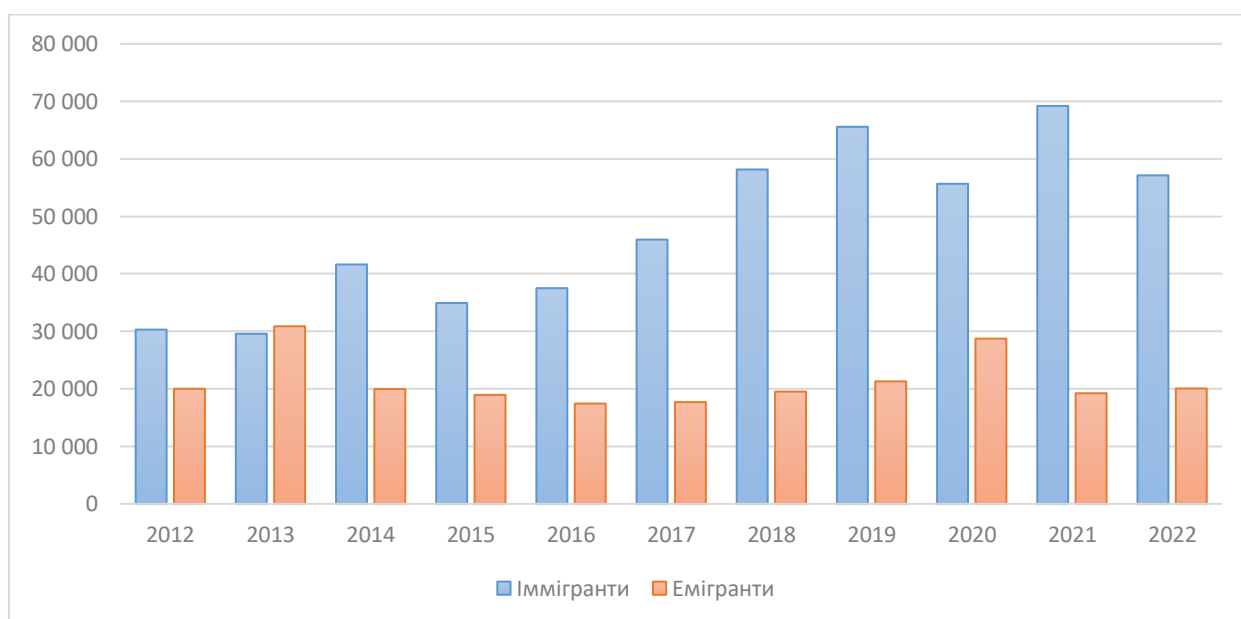

Рис. 2.8 Динаміка імміграції та еміграції у Чеській Республіці, особи

Джерело: складено автором на основі даних [16]

На рис. 2.8 представлені тенденції імміграції та еміграції у Чехії. Можна побачити, що еміграція в країні за останні 10 років була більш-менш стабільною, окрім 2013 р., коли рівень чистої міграції складав всього 1297 осіб, та 2020 р. З січня по вересень 2020 року еміграція зросла, оскільки емігрувало 28 734 чехів, що на 7 433 осіб більше. Майже половина (47,8%) емігрувала до Німеччини, потім 8,1% до Австрії та 5,1% до Швейцарії. Дані Міністерства закордонних справ показують, що до 2015 року за кордоном проживало близько 250 000 чехів, що становить менше 2,5% від загальної кількості населення.

В той же час імміграція навпаки представлена нестабільною динамікою, про що кажуть коливання впродовж останніх 10 років – від 29579 у 2013 р. до 69201 у 2021 р. За даними Центрального статистичного офісу Чеської Республіки, найбільше іммігрантів за останні 10 років прибуло з України, Словаччини, В'єтнаму та Росії. Важливо зазначити, що у 2020 р. кількість іммігрантів до Чеської Республіки зменшилась через обмеження на перетин кордонів та введення карантинних заходів, що призупинило тенденцію зростання, починаючи з 2016 р.

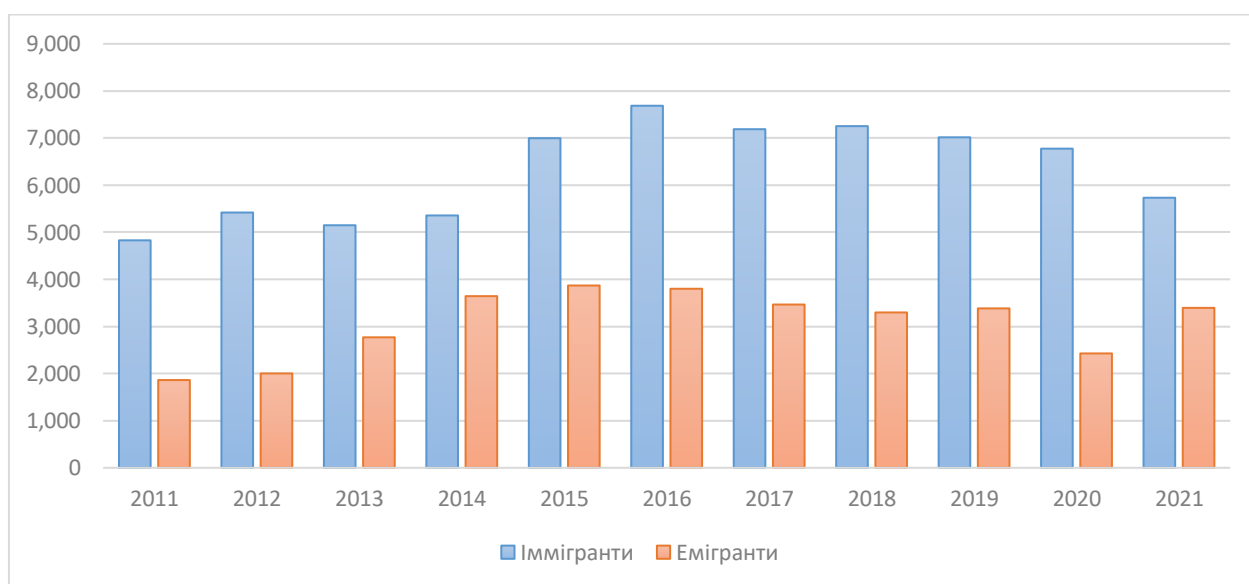

Рис. 2.9 Динаміка імміграції та еміграції у Словаччині, особи

Джерело: складено автором на основі даних [17], [18].

За останні 10 років, Словаччина відчула еміграційну хвилю, яка стала проблемою для країни, так як значна кількість молодих та талановитих людей залишає країну в пошуках кращих можливостей. За даними Євростату, за період з 2011 по 2021 рік кількість емігрантів зі Словаччини значно збільшилася, з 1,8% в 2011 році до 3,4% в 2021 році (рис. 2.9). Із загальної кількості емігрантів, більше 60% складають молоді люди віком до 34 років. Основними країнами призначення для словацьких емігрантів є Чеська Республіка, Німеччина, Велика Британія, Австрія та США.

Динаміка кількості іммігрантів більш-менш стабільна: спостерігаються незначні коливання у 2011-2014 рр., а у 2016 р. показник досягає свого

максимуму та повільно зменшується. Традиційно найчисельнішу категорію іноземців у Словаччині становлять громадяни сусідніх країн (Румунія, Болгарія, Україна, Сербія) – приблизно 12,3%, які здебільшого пов’язані зі Словаччиною трудовими, сімейними та соціальними відносинами. Іноземці з країн Азії (В’єтнам, Китай, Республіка Корея, Таїланд), які в минулому були динамічно зростаючою групою іноземців у Словаччині, а тепер зростання їх кількості сповільнилося, утворюють разом 4,6% усіх іноземців у Словаччині; їх кількість складала 12866 осіб. Що стосується причин імміграції, то найбільш поширеними є економічні мотиви. Багато іммігрантів приїжджають до Словаччини для знаходження роботи, особливо в секторах будівництва та готельно-ресторанної галузі.

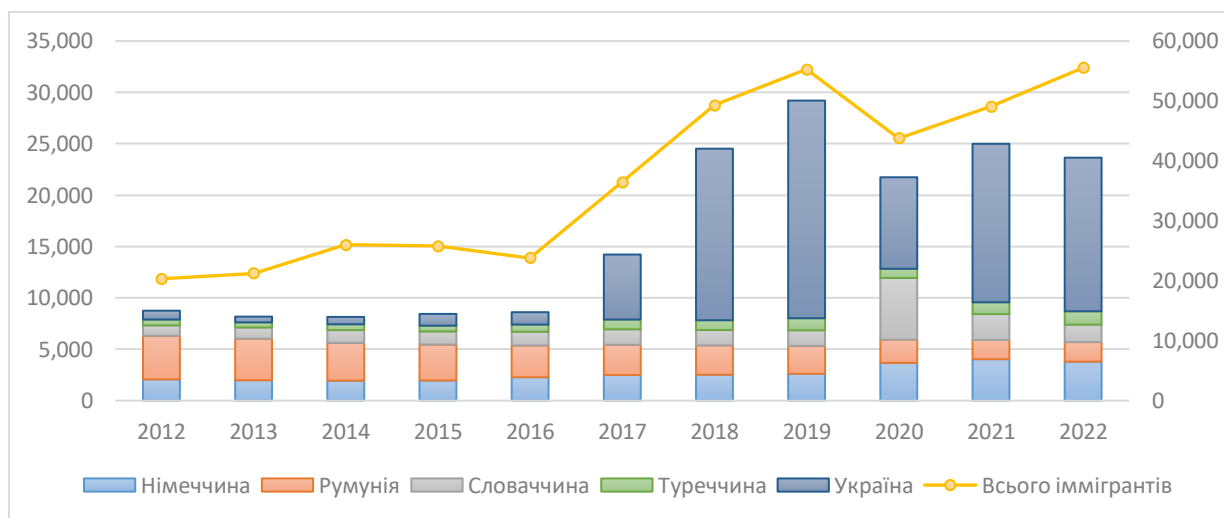

Рис. 2.10 Динаміка імміграції в Угорщину за країнами походження, особи
Джерело: складено автором на основі даних [19].

За даними Угорського Центру Статистики до 2016 р. динаміка імміграції в країні була помірною, а вже у 2017 р. кількість збільшилась у 1,5 рази (рис. 2.10). Ця цифра включає 43,4% трудових мігрантів, 29,2% які приїхали з метою навчання, 16,3% - возз'єднання родини, 11,1% - інші. Україна, Румунія та Німеччина були трьома національностями новоприбулих у 2017 році. Далі кількість іммігрантів збільшувалась протягом двох років здебільшого за рахунок трудових мігрантів з України. Також, варто зазначити, що Угорщина є

популярною країною для іммігрантів Словаччини, вже згаданої Румунії, Афганістану та Болгарії.

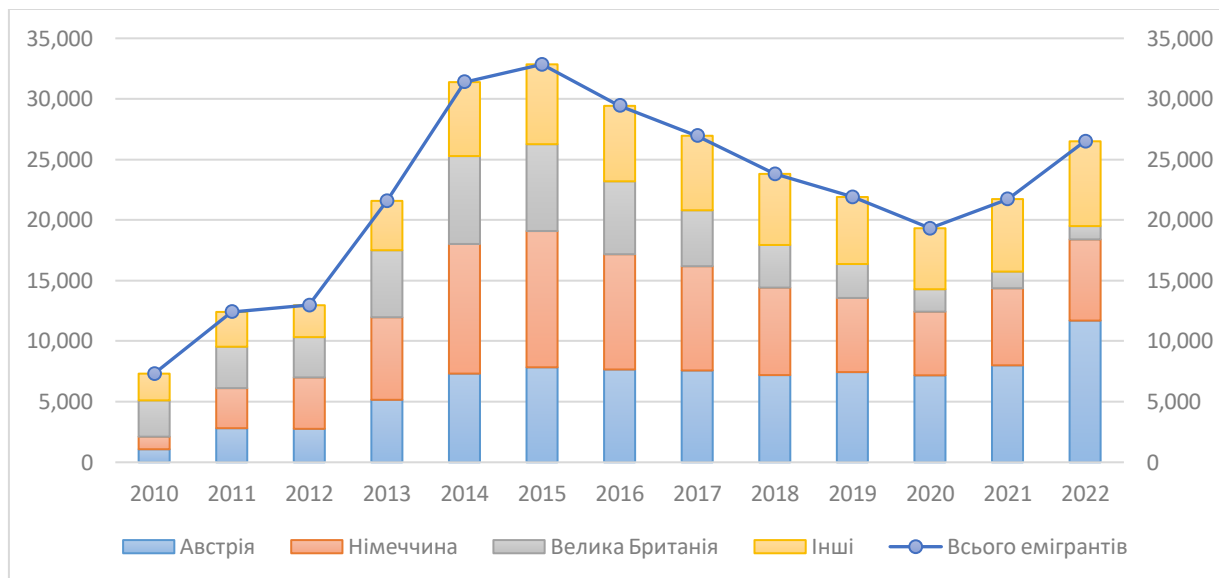

Рис. 2.11 Динаміка еміграції з Угорщини за країнами призначення, особи
Джерело: складено автором на основі даних [20].

На рис. 2.11 можна побачити як кількість угорців, що виїхали, значно збільшилась за останні 10 років – майже у 3,5 разів. З 2012 р. емігранти поступово зростали і досягли свого максимуму у 2015 р. (32852 осіб). Далі ця тенденція зупинилась і кількість почала стабільно скорочуватися протягом наступних 5 років, але з 2021 р. спостерігаємо відновлення зросту. Однією з причин, які змушують емігрувати громадян Угорщини, є низький рівень заробітної плати в деяких галузях, таких як освіта та охорона здоров'я, протистоять зростанню вартості житла і освіти, що ставить людей в складну економічну ситуацію.

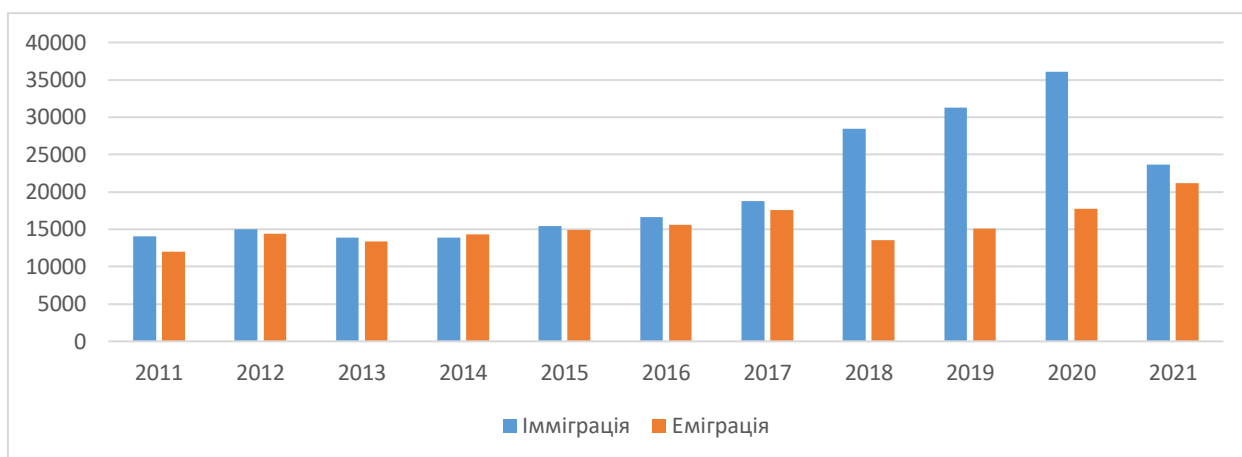

Рис. 2.12 Динаміка імміграції та еміграції у Словенії, особи

Джерело: складено автором на основі даних [21]

Впродовж останніх 10 років сальдо міграції Словенії майже не відрізнялось, але можна помітити як з 2018 р. імміграція населення до країни стала бути більшою удвічі за еміграцію, а у 2021 р. показник стабілізувався. У період 2018-2020 рр. найбільшу частку становили трудові мігранти (близько 70%), решту – возз'єднання з родиною. Основними країнами походження найчастіше є держави колишньої Югославії – Боснія і Герцеговина, Сербія, Північна Македонія та Хорватія. Варто відмітити те, що Словенія залишається транзитною країною, оскільки більшість мігрантів, які намагаються дістатися до західної частини ЄС із Туреччини, використовують або центральний шлях через Сербію, або маршрут, що йде від греко-албанського кордону, вздовж боснійського – хорватсько-словенського коридору.

Близько однієї п'ятої (22%) емігрантів зі словенським громадянством виїжджали до Австрії. Іншими поширеними країнами наступного проживання були Німеччина (19%), Хорватія та Швейцарія. Загалом, еміграція серед громадян Словенії не є розповсюдженим явищем, тому більшу частину емігрантів складають іноземці, які виїжджають до сусідніх країн – Боснія і Герцеговина (36%), за нею йдуть Сербія (16%), Косово (12%) і Північна Македонія (6%).

Рис. 2.13 Динаміка імміграції та еміграції у Болгарії, особи

Джерело: складено автором на основі даних [17], [18].

З вищенаведеного графіку видно, що Болгарія – одна з країн ЦСЄ з від’ємним сальдо міграції (рис. 2.13). Один з головних факторів, що впливають на еміграцію з Болгарії, – це економічні причини. Болгарія зберігає репутацію однієї з найбідніших країн Європейського Союзу, з низьким рівнем доходів на душу населення та високим рівнем безробіття. Це стимулює більше болгар виїжджати з країни в пошуках роботи та кращих можливостей для свого майбутнього. Серед найпопулярніших пунктів призначення громадян Болгарії можна виділити Німеччину (65%), Іспанію (5%) та Велику Британію (5%).

Імміграція до Болгарії значно збільшилась за останні 10 років – майже утричі. Значна кількість іммігрантів походить з країн, що не є членами ЄС, таких як Україна, Туреччина, Росія та Сирія. Багато з цих іммігрантів займаються низькооплачуваною роботою, такою як будівництво, сільське господарство та послуги. Одним з факторів, що змушує людей з інших країн переїжджати до Болгарії, є низькі витрати на житло та харчування порівняно з більшістю країн ЄС.

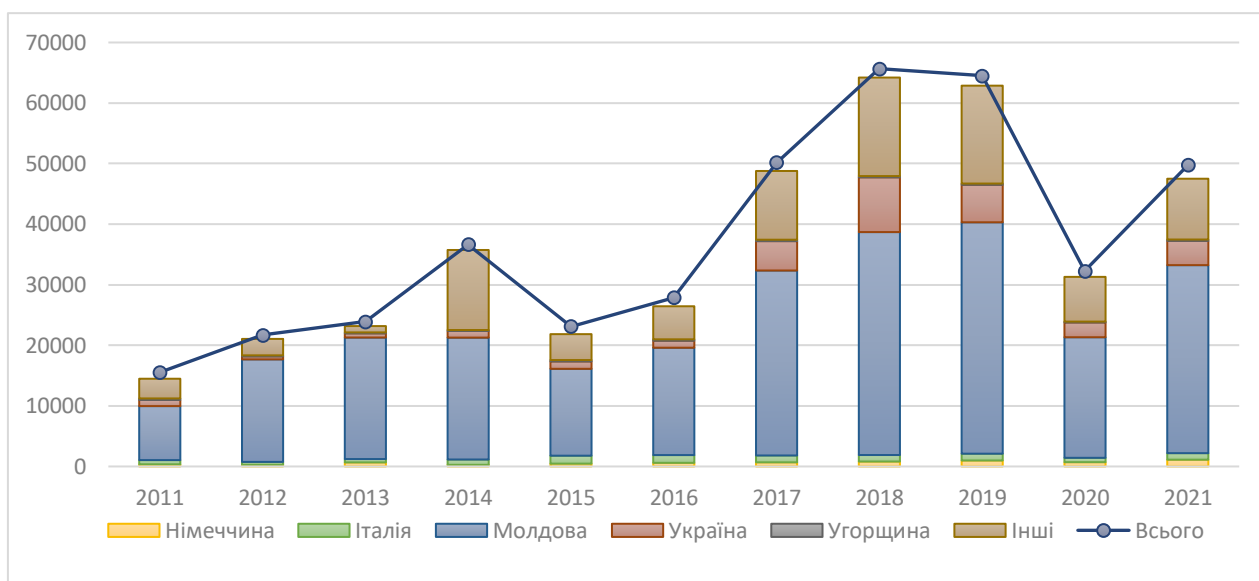

Рис. 2.14 Динаміка імміграції в Румунію за країнами походження, особи

Джерело: складено автором на основі даних [22].

З рис. 2.14 можна зробити висновок, що імміграція до Румунії протягом останніх 10 років була нестабільною. Спостерігаємо помірний зріст у 2011-2013 рр. та різкий підйом у 2014 р. за рахунок підвищення іноземних студентів з країн за межами Європейського Союзу, у тому числі 40% з Республіки Молдова, та транзитних мігрантів, що відображає ситуацію в Північній Африці, Україні та на Близькому Сході. Більшість з них приїхали з Сирії, Афганістану, Іраку, Пакистану та Ірану. Далі впродовж 2017-2019 рр. знову бачимо високі показники кількості іммігрантів до Румунії, причинами яких є родинні зв'язки та навчання. Можна помітити, що найбільшу частку іммігрантів становлять саме громадяни Республіки Молдова. Це пов'язано з тим, що румунське законодавство надає право на отримання громадянства Румунії нащадкам колишніх румунських громадян, які перебували на території Молдови до 1940 року.

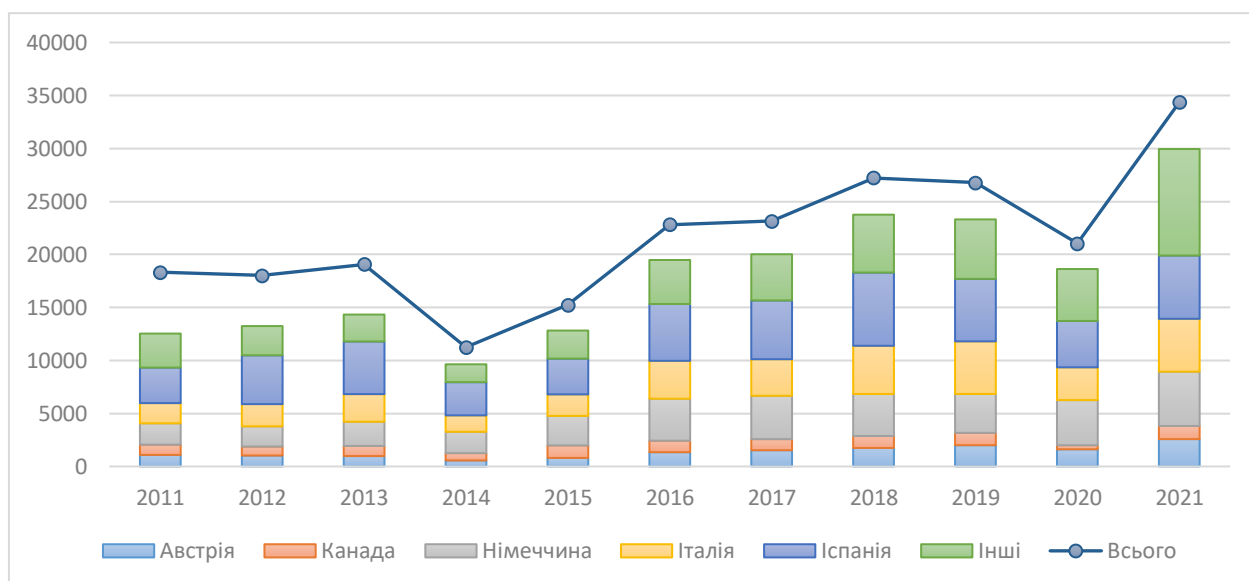

Рис. 2.15 Динаміка еміграції з Румунії за країнами призначення, особи

Джерело: складено автором на основі даних [22].

З графіку (рис. 2.15) видно, що динаміка кількості емігрантів з Румунії за останні 10 років більш стабільна за імміграцію. Маємо лише спад у 2014 р. Та 2020 р. Еміграція висококваліфікованих професіоналів – особливо медичного персоналу, а також вчителів та ІТ-спеціалістів – продовжує викликати занепокоєння румунської влади. Слід зауважити, що жінки становлять 49% громадян Румунії за кордоном, а 56% з них віком від 25 до 44 років. Будь-які обмеження на працевлаштування румунських громадян в інших державах-членах ЄС, що залишилися, були зняті в січні 2014 року, що, можливо, спричинило збільшення еміграції з Румунії у подальші роки.

Для того, щоб ясніше зрозуміти які push-чинники спонукають до імміграції, вважається доречним використати спеціальні методи економетричного моделювання, а саме регресійну модель панельних даних. У попередніх дослідженнях українськими вченими вже проаналізовано процеси міграції у країнах Балтії та були визначені соціально-економічні чинники [23]. Дана модель була оцінена на підставі річних статистичних даних Польщі, Угорщини, Латвії, Литви та Естонії за період з 2001 року по 2021 рік. Показники отримано із бази даних Офіційних Статистичних Порталів вищезазначених країн та Євростату.

Регресійна модель панельних даних досліджує вплив таких показників як кількість зайнятих, ВВП та мінімальна заробітна плата на кількість іммігрантів у певній країні. Отже, модель має вигляд:

$$IMMIGR_{it} = \alpha + \beta_1 EMPLOY_{it} + \beta_2 GDP_{it} + \beta_3 MWAGE_{it} + v_{it}$$

де IMMIGR – кількість іммігрантів в країні;

α – вільний член, константа;

β – коефіцієнти нахилу;

EMPLOY – кількість зайнятих осіб в країні;

GDP – ВВП країни;

MWAGE – мінімальна заробітна плата за місяць у євро;

v_{it} – стандартна помилка.

Далі проаналізуємо результати регресійної моделі впливу кількості зайнятих, ВВП та мінімальної заробітної плати на кількість іммігрантів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Коефіцієнти та їх статистична оцінка

Параметри моделі	Модель об'єднаних даних (pooled)	Модель з фіксованими ефектами (FE)	Модель з випадковими ефектами (RE)
	Коефіцієнт (t-статистика)	Коефіцієнт (t-статистика)	Коефіцієнт (t-статистика)
Константа	-64879,6 -5,437***	-306940 -13,86***	-64879,6 -5,437***
EMPLOY	9,42387 12,48***	74,8609 13,48***	9,42387 12,48***
GDP	1,31402 2,877***	0,0977324 0,1576	1,31402 2,877***
MWAGE	111,739 3,76***	61,5565 2,109**	111,739 3,76***
Лог.правдоп.	-	-1199,67	-1247,539
F _{стат.} (p-value)	83,55 (0,0001)	36,0975 (0,0001)	-
R ² _{скоригований}	0,704	0,885	-

Джерело: розраховано автором на основі даних [12], [13], [14], [15], [19], [20].

На основі моделей об'єднаних даних (pooled), з фіксованими даними (FE), з випадковими ефектами (RE) можна зробити наступні висновки.

F-статистика в об'єднаній (pooled) моделі найменших квадратів (МНК) використовується для перевірки гіпотези про те, що всі коефіцієнти регресії дорівнюють нулю. Значення F-статистики 83,55015 говорить про те, що пояснена дисперсія значно більша за непояснену дисперсію, що вказує на те, що модель добре пояснює дані і наявність значущих регресорів. Скорегований коефіцієнт детермінації (R-квадрат) у цій моделі дорівнює 0,704. Він свідчить про те, що близько 70,43% дисперсії залежної змінної пояснюється регресорами в моделі. Слід відзначити, що р-значення дорівнює 0,0001, що менше рівня значимості 0,05, тому показник значимий. Отже, ми можемо відкинути нульову гіпотезу про те, що всі коефіцієнти регресії рівні нулю.

Модель з фіксованими ефектами використовується для аналізу панельних даних, коли кожен об'єкт, що спостерігається, має унікальний фіксований ефект, який не змінюється в часі. У такій моделі коефіцієнти для кожного об'єкта, що спостерігається, оцінюються незалежно від інших об'єктів. В даному випадку значення коефіцієнта детермінації R-квадрат дорівнює 0,884585. Це означає, що близько 88,46% дисперсії залежної змінної пояснюється регресорами моделі з урахуванням фіксованих ефектів. Логарифм правдоподібності дорівнює -1199,674. Тестова статистика $F(4, 97)$ дорівнює 36,0975, що свідчить про те, що з модель з фіксованими ефектами є значимою. Р-значення для цієї статистики становить 0,0001, тому показник значимий.

Модель із випадковими ефектами використовується для аналізу панельних даних, коли фіксовані ефекти невідомі та можуть корелювати з регресорами. У такій моделі враховується наявність випадкових ефектів, які можуть корелювати з помилками моделі. Значення логарифму правдоподібності, що дорівнює -1247,539, може вказувати на недосконалість моделі.

Отже, провівши дослідження впливу кількості зайнятих, ВВП та мінімальної заробітної плати на кількість іммігрантів, була виявлена пряма залежність між економічними показниками та імміграцією. В даному випадку, найбільш значущим показником є кількість зайнятих, тому, якщо одна з проаналізованих країн має високу кількість вільних робочих місць, то це може стати привабливим фактором для іммігрантів, які шукають роботу. Якщо країна має високий ВВП та перспективи подальшого розвитку, то це також може стати привабливим фактором для іммігрантів, які шукають кращих умов життя та можливостей для розвитку своїх кар'єр. І, нарешті, якщо мінімальна заробітна плата в країні вища, ніж в країні походження іммігранта, то це може стати фактором, що збільшує привабливість країни для іммігрантів. Іммігранти можуть бачити країну як місце, де вони можуть отримати вищу зарплату та кращі умови праці, ніж в країні походження.

2.2 Міграційне законодавство в країнах ЦСЄ

Після закінчення комуністичного режиму в Центрально-Східній Європі були впроваджені значні зміни в міграційному законодавстві. Нові демократичні уряди цих країн ставили перед собою завдання встановлення правових основ для регулювання міграції, спрощення процедур для отримання громадянства та віз, а також підвищення ефективності боротьби з нелегальною міграцією.

Так, наприклад, з моменту відновлення незалежності Естонії в 1991 році регулювання міжнародної міграції в країні було досить суворим, а річна імміграційна квота, пов'язана з довгостроковою роботою, була досить низькою. Тим не менш, у 2010-х роках імміграція громадян третіх країн почала зростати, головним чином через схеми тимчасової роботи. Короткостроковий характер трудової міграції створює проблеми як щодо умов праці, так і в інтеграції іммігрантів на ринку праці. Усі ознаки свідчать про те, що соціальні партнери

часто знають про ці проблеми, і хоча їм бракує спроможності впоратися з ними, вони зацікавлені в пошуку рішень.

Закони, які регулюють довгострокову роботу в Естонії, є надзвичайно обмежувальними, оскільки імміграційна квота встановлена на дуже низькому рівні (0,1% постійного населення Естонії), але квота не поширюється на спеціалістів вищого рівня, працівників компанії, IT-спеціалісти та деякі інші. Спеціальні правила також дозволяють іноземним студентам працювати в Естонії. Дозвіл на роботу не потрібен під час навчання (якщо студент навчається на денній формі навчання і робота не заважає навчанню), а після закінчення навчання у нього є дев'ять місяців на пошуки роботи в Естонії.

Закон про імміграцію визначає різні типи віз та дозволів на проживання, необхідних для в'їзду та проживання в Естонії. Ці категорії можуть включати робочі візи, візи для навчання, сімейні візи та інші. Кожна категорія має власні вимоги та процедури отримання. Це можуть бути фінансові вимоги, медичні перевірки, освітні кваліфікації або інші вимоги, залежно від категорії імміграції. [24]

З самого початку війни в Україні уряд, громадянське суспільство та народ Естонії непохитно відреагували на українських біженців, які шукають притулку в країні. З 24 лютого 2022 р. Естонія прийняла понад 43 тисячі біженців з України, яким зареєстровано статус тимчасового захисту. Це число становить близько 3,24 % населення і є найбільшим потоком біженців в історії Естонії.

Естонці є особливо транснаціональними та мобільними людьми: більше десяти відсотків населення працювало за кордоном за останні десять років, що є найвищим показником у Європі. Поточна програма політики естонської діаспори зосереджена насамперед на освіті. Онлайн базова школа дозволяє дітям мобільних естонців продовжувати навчання за естонською програмою, перебуваючи за кордоном. Крім того, підтримку отримують естонські культурні товариства за кордоном. Прикладами є професійні інструктори, направлені до діаспорних хорів, танцювальних і музичних колективів.

Латвія запровадила низку заходів щодо управління імміграцією та забезпечення інтеграції мігрантів у суспільство. Нещодавні поправки до Закону про імміграцію в Латвії дозволили компаніям працевлаштовувати громадян третіх країн на основі довгострокової візи. Процес є простішим, дешевшим і швидшим, ніж оформлення посвідки на проживання, що дозволяє роботодавцям більш гнучко залучати необхідну робочу силу.

Претендентам на блакитну картку ЄС стало легше працевлаштуватися в Латвії. Пропонована ставка заробітної плати тепер є більш гнучкою, рішення щодо заявки має бути прийняте протягом десяти робочих днів замість 30, а термін розгляду заявок на дозвіл на проживання для членів сім'ї тепер узгоджено з часовим лімітом заявника на Блакитну картку. Крім того, було пом'якшено правило, згідно з яким Блакитну картку можуть отримати лише ті громадяни третіх країн, які мають вищу освіту у відповідному секторі/професії [25].

Окрім схеми Blue Card, у Латвії також діє програма Startup Visa [26], яка спрямована на залучення підприємців та стартапів до країни. Ця програма передбачає спрощений процес отримання дозволів на проживання та роботу для засновників інноваційних стартапів.

Латвія також має програму розселення біженців, яка спрямована на надання захисту та допомоги біженцям. Уряд тісно співпрацює з UNHCR та іншими міжнародними організаціями для виявлення та розселення біженців у Латвії. Центр прийому у Ризі допомагає та приймає щодня близько 1000 українських біженців. З лютого Латвія прийняла понад 36 тисяч біженців з України.

Діє неформальна програма інтеграції для громадян третіх країн, у тому числі осіб, які отримали міжнародний захист. Він складається з мовних курсів, курсів соціокультурної орієнтації, психологічних служб, послуг усного перекладу, індивідуальних консультацій з питань працевлаштування, навчання, міграції, правових питань тощо.

Загальна програма реалізується як проект із фінансуванням Фонду ЄС з питань притулку, міграції та інтеграції (AMIF), який курує Міністерство культури. Наразі основними виконавцями є Інформаційний центр для іммігрантів при НУО Shelter Safe House, Агентство латиської мови, НУО Центр підтримки інновацій та НУО Центр розвитку освіти .

Крім того, особам, які отримали міжнародний захист, пропонуються послуги соціальних працівників та соціальних наставників для підтримки їхньої соціально-економічної інтеграції. Ці послуги є частиною Плану дій для осіб, які потребують міжнародного захисту, розробленого у відповідь на схему переміщення ЄС у 2015 році. Після процесу закупівель ці послуги наразі надає Латвійський Червоний Хрест .

Литва, як і багато інших держав, за останні роки зазнала значного зростання імміграції, тому країна проводить політику управління та інтеграції іммігрантів у суспільство. Основними цілями політики є забезпечення соціальної інтеграції мігрантів, сприяння розвитку мультикультурного суспільства та створення відповідних умов для інтеграції громадян третіх країн на ринку праці Литви.

Литва реалізувала різні програми та ініціативи, спрямовані на залучення кваліфікованих працівників та допомогу їм інтегруватися в суспільство. Це включає в себе надання мовних курсів і допомогу в пошуку роботи, а також підтримку підприємців, які хочуть відкрити бізнес у Литві. Уряд також створив спеціальну установу, Міграційний департамент, який відповідає за впровадження імміграційної та інтеграційної політики, та онлайн-платформу «MIGRIS» [27], яка надає інформацію про візові вимоги, необхідні документи та процедури їх подання.[28]

У зв'язку з цим, країна пропонує дозволи на роботу та Блакитну картку для осіб, які не мають громадянства ЄС, але мають пропозицію від литовського роботодавця. Разом з тим, іноземцю надається дозвіл на проживання

(тимчасовий або постійний) з різних причин: працевлаштування, навчання, возз'єднання сім'ї або підприємництво.

Литва є однією з країн, яка підтримує Україну і пропонує безпеку українцям, які шукають притулок від російської агресії. Усі, хто прибувають на територію держави, автоматично отримують статус Тимчасового захисту, що дозволяє легально перебувати українцям, працювати за тимчасовим трудовим договором, отримувати харчові пайки, муніципальні пільги, безкоштовну невідкладну медичну допомогу, а діти й підлітки мають доступ до освіти. [29]

Вишеградська четвірка, яка включає Польщу, Чехію, Словаччину та Угорщину, була відома своїм консервативним підходом до міграційної політики та імміграції. Хоча загальна тенденція об'єднання полягає в обмеженні масової міграції та збереженні національної ідентичності, кожна країна може мати свої власні особливості та підходи до цього питання. Загалом, ці країни дотримуються єдиної думки – дозволяти іммігрувати українцям та білорусам тому, що вони легше інтегруються у суспільства згаданих держав, та протистояти нелегальній імміграції з півночі Африки та Близького Сходу.

Польща в останні роки була відома своєю консервативною та скептичною позицією стосовно масової міграції. Хоча країна має активну міграційну політику щодо приваблення іноземних працівників, вона також приймає заходи, щоб обмежити незаконну міграцію та зміну демографічної ситуації.

У Польщі формування та регулювання міжнародної міграції здійснюється Міжміністерським комітетом з питань міграції у співпраці з Міністерством внутрішніх справ та адміністрування. Вони діють на підставі таких законів, як «Закон про реєстрацію населення та посвідчення особи», «Про іноземців» та «Про надання захисту іноземцям на території Республіки Польща». В даний час Польща є активною транзитною країною, а також країною, яка акумулює мігрантів. Однак обсяг імміграції значно поступається обсягу еміграції. За останні роки завдяки лібералізації законодавства ця ситуація поступово вирівнюється за рахунок збільшення потоків іммігрантів з України.

Карта поляка – це документальне підтвердження приналежності іноземця до польського народу, яке надає низку переваг при в'їзді до Польщі (фінансові виплати, пільги, право на офіційне працевлаштування та інші) та є підставою для спрощеного набуття громадянства. Процедура оформлення та умови отримання зазначені у Законі «Про карту поляка» від 7 вересня 2007 року [30].

У вересні 2020 року уряд запустив нову програму та спрощений порядок отримання віз «Poland. Business Harbour», спрямований на підтримку підприємців сектору ІТ з Білорусі, які розглядають можливість переїзду до Польщі. У липні 2021 року програму було розширено на Вірменію, Грузію, Молдову та Україну.

Вважається необхідним проаналізувати та чітко визначити попит Польщі на працівників, враховуючи їхній професійний профіль, а також розглянути потенціал рееміграції та циклічної міграції. Політика повинна мати чіткі стратегічні цілі та базуватися на даних, регулярних дослідженнях і добре встановлених знаннях з цього питання.

Міграційна політика Угорщини була предметом значних дискусій у минулому, особливо під час масової міграційної кризи в Європі у 2015 році. У цей період Угорщина зіткнулася зі значним потоком біженців та мігрантів, що намагалися потрапити до країн Європейського Союзу.

Закон II від 2007 року про в'їзд і проживання громадян третіх країн встановлює основні умови права на в'їзд і перебування, пов'язані з різними видами дозволів на короткострокове і довгострокове (або постійне) проживання, а також підстави для обмеження або відмови ці права.

Угорщина прийняла відносно жорстку політику стосовно міграції, використовуючи фізичні бар'єри, такі як загородження та дротяні паркани, для зупинки незаконної міграції через свої кордони. У 2015 році було побудовано захисні споруди на кордоні з Сербією та Хорватією, щоб запобігти нелегальному перетину кордону.

Угорщина також відмовилася від участі в системі розподілу біженців в Європейському Союзі, яка передбачала обов'язковий прийом певної кількості біженців кожною країною-членом. Угорщина вважала, що ця система несправедлива та загрожує її національній безпеці.

У серпні 2019 року Угорщина прийняла свою нову Стратегію інтегрованого управління кордонами на період 2019-21 [31]. Вона зосереджена на захисті зовнішніх кордонів ЄС і внутрішній безпеці та свободі пересування в Шенгенській зоні через спеціальні організації контролю кордону, широку координацію та співпрацю, а також найсучасніші технології. Він спрямований на забезпечення узгодженості між національними цілями управління кордонами та цілями ЄС.

Міграційна політика Чехії ґрунтується на загальних принципах політики Європейського Союзу та реалізується з використанням загальних юридичних інструментів Союзу. Відповідальність за надання притулку та міграцію в Чеській Республіці несе Міністерство внутрішніх справ. У рамках міністерства департамент у справах притулку та міграційної політики відповідає за цю сферу.

Міністерство внутрішніх справ також розробило першу політику інтеграції чеських іммігрантів у 2000 р. Вона була зосереджена на рівних можливостях і недискримінації, а також на заходах щодо надання особам, які довгостроково проживають, прав, подібних до прав чеських громадян. Документ був фундаментально оновлений у 2006, 2011 та 2016 роках, з більшим акцентом на сприянні хорошим стосункам між спільнотами мігрантів та більшістю населення.

Чеський закон про іноземців був прийнятий у 1999 році і є одним із найбільш змінених законів у країні. У 2017 році була прийнята комплексна поправка, яка ввела новий порядок оформлення посвідок на проживання. У 2019 році також було оновлено рамки інтеграції під назвою «У взаємній повазі» [32]. З 2021 року всі новоприбулі повинні пройти 8-годинний курс адаптації та

інтеграції протягом першого року перебування в країні. Крім того, це оновлення включає деякі допоміжні заходи для інтеграції новоприбулих у довгостроковій перспективі, такі як мовні та соціально-культурні курси.

Словацький уряд вважає, що економічна міграція має базуватися на активному та гнучкому контролі за прийомом іноземців, які вирушають до країни. У зв'язку з цим, Словацька Республіка прийматиме політику, спрямовану на активну підтримку економічних мігрантів та працевлаштування мігрантів із третіх країн відповідно до потреб національної економіки та ринку праці з акцентом на прийом та працевлаштування висококваліфікованих працівників, науковців та інших мігрантів. Виходячи з цього, урядом було створено концептуальний документ «Мінерва 2.0 – Словаччина у першу чергу»

Країна регулярно переглядає свою міграційну політику та вносить зміни до Закону. Одними з нещодавніх були: поправка, яка забороняє роботодавцям нав'язувати працівникам конфіденційність умов праці та заробітної плати з метою запобігання соціальному демпінгу; Зміни до Закону про боротьбу з бюрократизмом, які зменшили адміністративне навантаження, пов'язане з трудовою мобільністю та умовами перебування громадян третіх країн за допомогою інформаційних систем державного управління. Також у травні 2019 року Закордонна поліція Словаччини запустила онлайн-систему для іноземців, за допомогою якої можна запланувати зустрічі для отримання дозволу на проживання та зареєструвати це місце. Нова система спрощує процес реєстрації, оскільки раніше іноземці повинні були стояти в черзі рано вранці, щоб записатися на прийом. [33]

Словаччина не збирається зупинятися на вже внесених змінах, а у планах має оновлення законодавчих та робочих передумов, що створюють гнучкіші форми в'їзду та проживання мігрантів щодо навчання та економічної діяльності як поточних, так і нових груп економічних мігрантів. Також передумов, що дозволяють мігрантам вступити на ринок праці, брати участь у сезонних роботах, тимчасовій та зворотній міграції, короткострокових формах зайнятості

тощо. Особливого розгляду потребує програма «au-pair» у зв'язку з особливим характером поєднання роботи та навчання та контроль за дотриманням цього статусу, у тому числі соціальне забезпечення цих осіб.

Оскільки Словацька Республіка залишається країною еміграції тому, що не була достатньо підготовлена до цього явища після вступу до ЄС, що призвело до того, що ринок праці втратив кваліфіковану робочу силу. Наразі не існує ані концепції реєміграції, ані будь-яких програм інтеграції працівників, які повертаються, на словацькому ринку праці, і ця проблема особливо постала під час поточної фінансово-економічної кризи.

Ключовим законодавчим актом щодо корпоративної імміграції до Словенії є Закон про іноземців [34], який визначає основні правила щодо в'їзду, виїзду, проживання та роботи громадян третіх країн. Закон встановлює правила про те, як іноземці можуть в'їхати до Словенії та в яких випадках у в'їзді може бути відмовлено, про підстави для в'їзду, про типи віз, про типи дозволів на проживання та роботу, про возз'єднання сім'ї та про процедуру та органи, відповідальні за певні процедурні дії в рамках імміграційного процесу.

Деякі умови щодо роботи громадян третіх країн, а також заходи, спрямовані на захист словенського ринку праці, викладені в Законі про працевлаштування, самозайнятість та роботу іноземців [35]. Він є додатковим актом до Закону про іноземців, який зосереджується переважно на сфері працевлаштування іноземців. Серед іншого, він встановлює правила щодо перевірки та вільного доступу до ринку праці, участі Служби зайнятості Словенії, щодо згоди на роботу іноземця за різними видами дозволів на роботу, про короткострокову роботу іноземців та про квоти на отримання дозволів на роботу (наразі квот не встановлено).

Правила тимчасового надання фізичних та юридичних осіб з іншої держави-члена ЄС викладені в Законі про транснаціональне надання послуг [36]. Цей акт є ключовим законодавчим актом, що імплементує правила ЄС щодо міграції в межах ЄС. Він встановлює правила, згідно з якими словенські

фізичні та юридичні особи можуть працювати в іншій державі-члені ЄС, а також правила, згідно з якими фізичні та юридичні особи з інших держав-членів ЄС можуть виконувати роботу в Словенії.

У квітні 2018 року в результаті прийняття Закону про сприяння інвестиціям були введені нові зміни до Закону про працевлаштування, самозайнятість та працю іноземців. Прискорена процедура була запроваджена, щоб дозволити роботодавцям компаній з високою доданою вартістю або компаній-початківців полегшити та прискорити працевлаштування іноземців. У липні 2018 року Словенія скасувала вимоги щодо дозволу на роботу для хорватських іммігрантів, тому словенським роботодавцям більше не потрібно подавати документи на отримання дозволу на роботу для найму хорватських працівників. [37]

Словенія запровадила свою першу та поточну програму інтеграції під назвою «Початкова інтеграція іммігрантів» у 2008 році. Ця безкоштовна та небов'язкова програма спрямована як на мігрантів, так і на тих, хто отримує міжнародний захист. Програма зосереджена на історії, культурі та конституції Словенії, а також включає курс взаємного ознайомлення між іноземцями та громадянами Словенії.

Враховуючи нещодавні законодавчі зміни, які призвели до деяких важливих структурних змін у словенській імміграційній системі, очікується, що в наступному році основна увага буде приділена її практичній реалізації компетентними органами.

Закон про іноземців у Республіці Болгарія був прийнятий у грудні 1998 року [38]. Він охоплює процедури в'їзду, виїзду, перебування та проживання іноземців. Відтоді до нього вносилися зміни близько 70 разів. Закон «Про притулок та біженців» [39] був прийнятий у травні 2002 року. Він визначає умови та порядок надання міжнародного захисту іноземцям, а також їхні права та обов'язки.

У травні 2018 року Болгарія розширила сферу дії Закону про трудову міграцію та трудову мобільність, щоб охопити працевлаштування болгар за кордоном і вільне пересування людей у Європейській економічній зоні. Соціальні партнери, а саме бізнес і профспілкові організації, більше залучені до міграційної політики, і тепер з ними необхідно консультуватися в Раді з питань міграції – координаційному органі, де представлені організації роботодавців і профспілок. [40]

Поправки до Закону про трудову міграцію та трудову мобільність у 2018 році мали на меті розширити доступ працівників третіх країн до ринку праці Болгарії. По-перше, вони збільшили квоту громадян третіх країн для індивідуального роботодавця з 10% до 25%, а для малих і середніх підприємств до 35%. По-друге, було зменшено адміністративне навантаження на компанії, які наймають іноземних працівників, за рахунок скорочення терміну видачі дозволу на роботу з 30 до 20 днів, а також дозволу збільшити частку іноземних працівників у компанії.

На початку 2021 року Болгарія прийняла «Національну стратегію міграції Республіки Болгарія на 2021-2025 рр.» [41]. До неї входять такі цілі: забезпечити умови для висококваліфікованих працівників-мігрантів, посилити процеси повернення іноземців, які незаконно проживають в країні, сприяти прийняттю Загальноєвропейської системи надання притулку та брати участь у процесах розвитку та зміцнення партнерства з третіми країнами.

Болгарія не підписуватиме жодних міжнародних угод про реадмісію іноземців зі статусом міжнародного захисту. Для іноземних громадян, які шукають міжнародного захисту та проживають за межами центрів розміщення, введено контроль та обмеження мобільності.

Надзвичайна постанова № 194/2002 [42] про режим іноземців у Румунії є нормативною основою для в'їзду, перебування та виїзду іноземців. Він також визначає їхні права та обов'язки, а також конкретні заходи контролю за імміграцією.

Закон № 122/2006 [43] про надання притулку встановлює правовий статус іноземців, які звертаються за захистом у Румунії, а також осіб, яким надано додатковий або міжнародний захист. Він також регулює надання, припинення та скасування охорони. Рішення уряду № 1.521/2006 про затвердження методологічних норм для виконання Закону № 122/2006 регулює права, обов'язки та допомогу для шукачів притулку та осіб, яким надано захист.

Національна стратегія імміграції на 2021-24 рр. була опублікована у вересні 2021 року. Пріоритет надано забезпеченню законності перебування за кордоном, боротьбі з нелегальною міграцією та незадекларованою працею та забезпеченню необмеженого доступу до процедури надання притулку.

Репатріація румунських громадян, які перебували на території Молдови до 1940 року, є можливістю для їхніх нащадків отримати громадянство Румунії. Ця процедура ґрунтується на спеціальному законі про репатріацію, який надає певні права тим, хто може довести свої родинні зв'язки з колишніми румунськими громадянами.

Румунська програма інтеграції спрямована на біженців та осіб, які мають додатковий захист. Програма складається з низки послуг, які пропонуються через співпрацю між державними установами, місцевими громадами та неурядовими організаціями, усі під координацією Генеральної інспекції імміграції. Програма включає консультаційні послуги та допоміжні заходи, що забезпечують доступ до працевлаштування, житла, медичної та соціальної допомоги, соціального забезпечення та освіти. Він також включає мовні курси та освіту, але не передбачає професійного навчання чи допомоги на ринку праці.

Проаналізувавши міграційні потоки Центрально-Східної Європи, одними з найбільш значущих напрямків еміграції були країни Західної Європи, зокрема Німеччина, Сполучене Королівство та Ірландія. Багато жителів Центрально-Східної Європи також емігрували до США, Канади та Австралії.

Наслідки еміграції для країн Центрально-Східної Європи були неоднозначними. З одного боку, еміграція призвела до brain drain, оскільки багато висококваліфікованих та освічених людей покинули регіон. Це мало негативні наслідки для економік країн, оскільки обмежувало їх здатність розвиватися та конкурувати на глобальному рівні.

З іншого боку, еміграція також мала позитивні наслідки. Грошові перекази, надіслані додому емігрантами, допомогли підняти економіку країн Центрально-Східної Європи. Крім того, деякі емігранти повернулися на батьківщину з новими навичками та ідеями, які можуть сприяти економічному та соціальному розвитку.

Іммігранти до країн Центрально-Східної Європи походять з різних країн, включаючи Україну, Білорусь, Росію та Китай. Деякі громадяни західноєвропейських держав також мігрували до Центрально-Східної Європи в пошуках можливостей роботи та нижчої вартості життя.

Вплив імміграції на країни Центрально-Східної Європи також неоднозначний. По-перше, імміграція принесла в регіон нові навички та ідеї, які можуть сприяти економічному та соціальному розвитку. По-друге, іммігранти допомогли заповнити дефіцит робочої сили в певних секторах.

З іншого боку, імміграція також принесла виклики. Деякі країни Центрально-Східної Європи намагалися інтегрувати іммігрантів у свої суспільства, що призвело до соціальної напруги. Крім того, деякі іммігранти зазнавали дискримінації та ксенофобії.

З вищевикладеного можна дійти висновку, що навіть без жодних зусиль значення міграції у світі постійно зростає, і якщо над нею цілеспрямовано працювати, це може принести користь суспільству. Якщо її недооцінювати або ігнорувати, це може спричинити проблеми в політичному, економічному та соціальному житті країн.

Міграційна політика країн ЦСЄ варіюється в залежності від конкретної країни, тому її не можна узагальнити. Однак, можна сказати, що ці країни

ставляться до міграції з певною обережністю та керуються власними національними інтересами. Одна з головних причин обережного ставлення до іммігрантів пов'язана з історичним контекстом цих країн. Багато з них пережили тоталітарні режими та економічні труднощі, тому мають схильність до захисту своєї національної ідентичності та культурних цінностей.

Крім того, розглянуті країни ЦСЄ є членами Європейського Союзу і підпадають під загальні правила та політики ЄС щодо міграції. Зокрема, це стосується контролю за зовнішніми кордонами ЄС та механізму розподілу біженців між країнами-членами. Вишеградська група прийняла більш жорстку позицію стосовно міграції, зокрема у контексті прийому біженців з країн Близького Сходу та Африки.

Загалом, міграційна політика країн Центрально-Східної Європи є складною і визначається як внутрішніми факторами, так і зовнішніми обставинами, включаючи членство в Європейському Союзі та історичний контекст.

РОЗДІЛ 3

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

Міграція є актуальною темою в сучасному світі, оскільки люди все частіше шукають кращих умов життя, роботи та освіти в інших країнах. Україна, як країна з багатим культурним спадком і економічним потенціалом, також не залишається осторонь цього явища.

Перш за все, ми розглядаємо демографічні тенденції в Україні, оскільки вони впливають на міграційні процеси. За останні роки Україна стикається з проблемою зниження населення. Низький рівень народжуваності, високий рівень смертності та еміграція мають великий вплив на демографічну ситуацію в країні. Ці фактори створюють необхідні передумови для міграції населення.

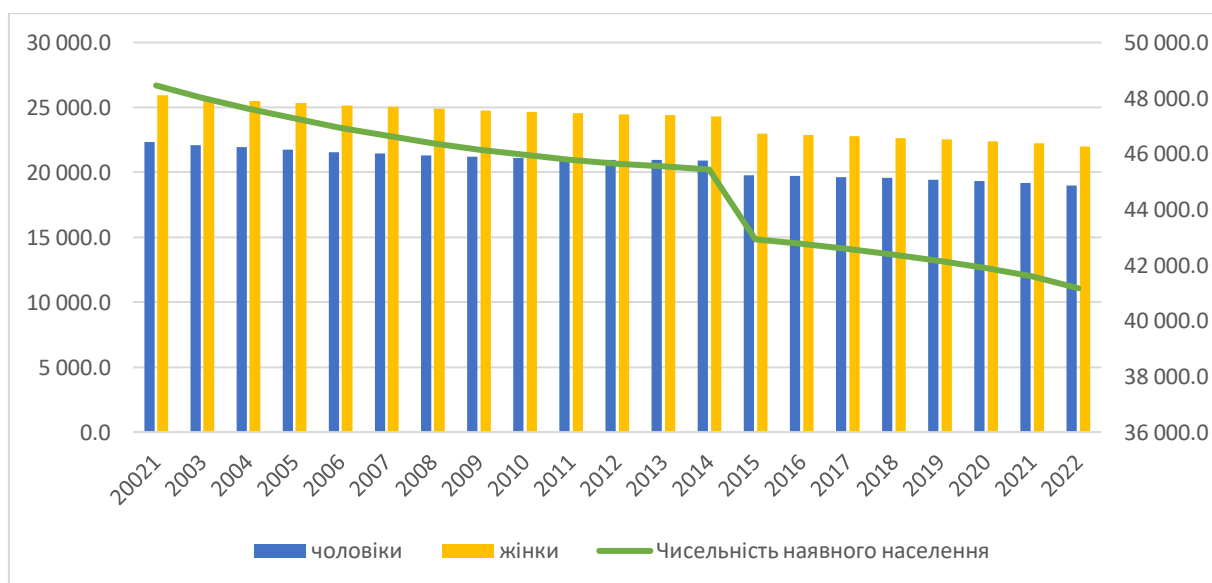

Рис. 3.1 Динаміка чисельності наявного населення за статтю, тис. осіб

Джерело: складено автором на основі даних [44]

На початку 2000-х років населення України становило близько 48 мільйонів людей (рис. 3.1). Протягом останніх двох десятиліть населення поступово зменшувалося. За останні роки зниження населення значно прискорилося, великою мірою через високий рівень еміграції та війну на сході. Варто зазначити, що Україна також стикалася зі значним зниженням народжуваності. Кількість новонароджених значно зменшилася протягом

останніх двадцяти років. Низький рівень життєвого рівня, економічні проблеми, війна на сході країни та зменшення соціальних гарантій вплинули на рішення багатьох пар мати менше дітей або відкласти народження дітей на пізніше. На жаль, за останні роки смертність в Україні перевищує народжуваність, що також призводить до природного зменшення населення. Це відбувається внаслідок різних факторів, таких як високий рівень смертності серед людей похилого віку, недостатня якість медичного обслуговування, поширення хронічних захворювань та небезпеки на сході країни.

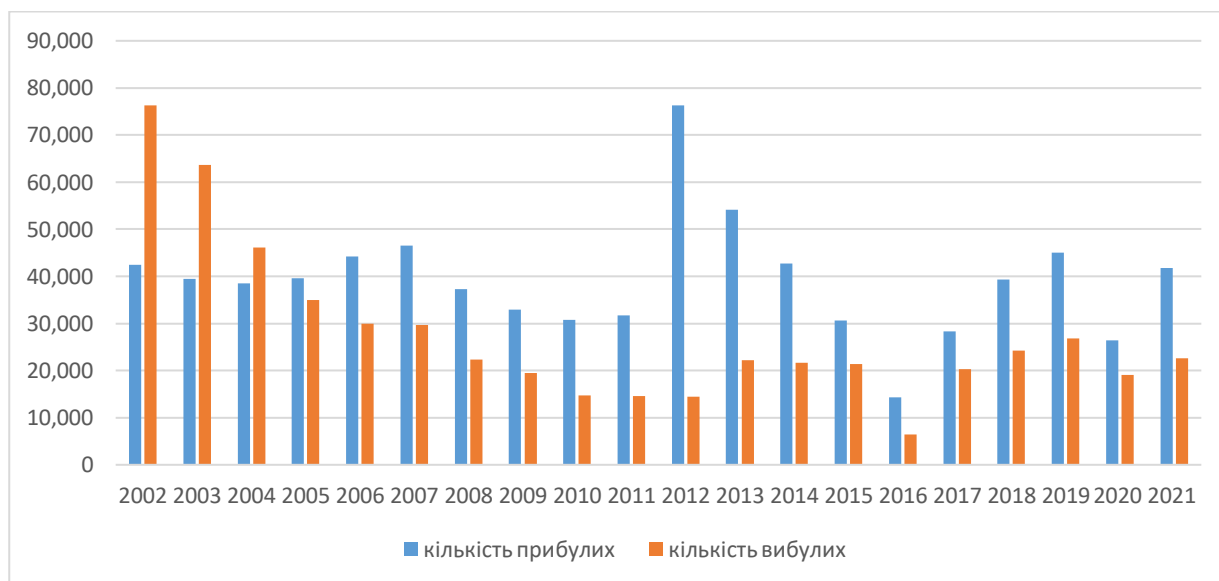

Рис. 3.2 Динаміка імміграції та еміграції в Україні, особи

Джерело: складено автором на основі даних [44]

З даних на рис. 3.2 видно, що лише в перші 3 аналізовані роки кількість емігрантів перевищувала кількість іммігрантів. Та останні 17 років спостерігається протилежна ситуація. Перше помітне скорочення загальної кількості мігрантів спостерігається у 2009 році, адже глобальна рецесія призвела до скорочення кількості трудових мігрантів. Найбільшого значення кількості прибулих до України помітна у 2012, що може бути пов'язано з помітним економічним зростанням та проведенням Чемпіонатом Європи з футболу 2012. Далі подібна ситуація відбувається у 2014 році, та продовжується до 2017. У 2016 році помітні найбільші зміни, показники зменшилися майже вдвічі. Можливо, це було пов'язано із закриттям так званого

«балканського маршруту», який був головним коридором для мігрантів. У 2017-2019 роках показники починають зростати, та наступні 2 роки пандемії знов зменшуються. Точні дані щодо мігрантів 2022 року відсутні.

Основні напрямки еміграції з України включають Європейський Союз (особливо Польщу, Німеччину та Італію), США та Канаду. Багато українців також обирають інші країни, де є перспективи на кращу роботу та поліпшення життя.

За останні 20 років Україна стала приймальною країною для багатьох іммігрантів з різних країн світу. Одними з них є: Росія, Білорусь, Молдова, Азербайджан. Також Україна стала одним з найбільших притулків для біженців з Сирії у Східній Європі.

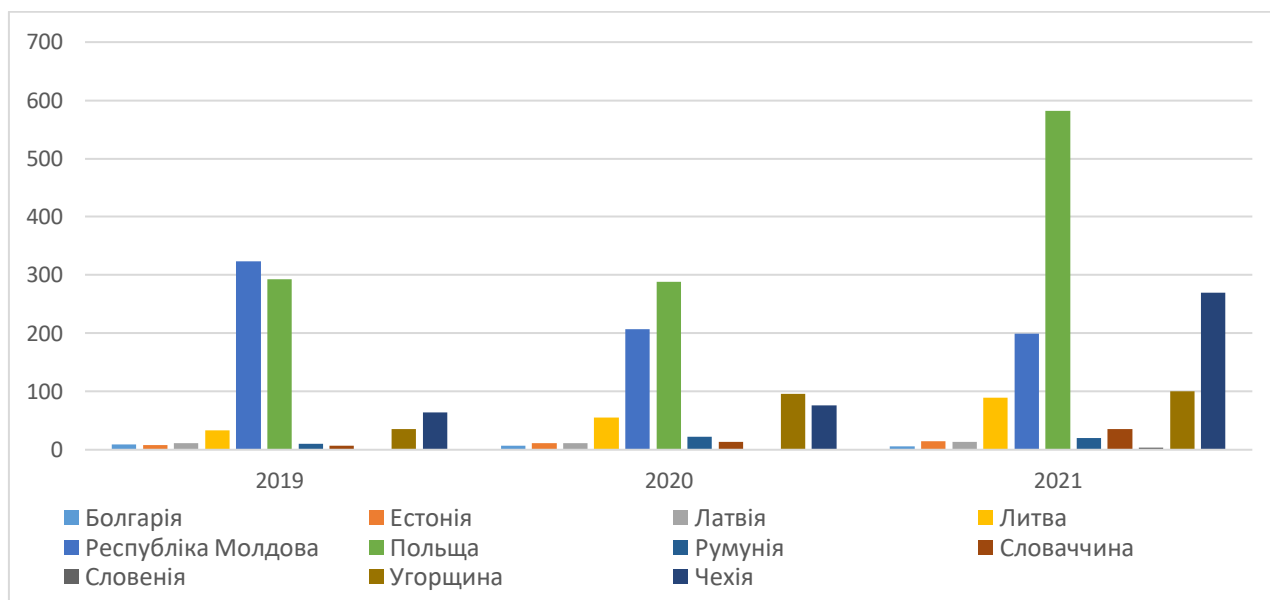

Рис. 3.3 Динаміка кількості прибулих українців до країн ЦСЄ, особи

Джерело: складено автором на основі даних [44]

Розглянувши динаміку кількості іммігрантів з України на рис. 3.3, можна стверджувати, що впродовж 2019-2021 рр. українці найчастіше виїжджали до Молдови та Польщі, але у 2021 р. набули популярності такі країни призначення як Литва, Угорщина та Чехія. Важливими факторами, що сприяють цій міграції, є можливості працевлаштування, вищі заробітні плати порівняно з Україною, доступ до соціальних послуг і більш стабільна економічна ситуація в більшості країн ЦСЄ.

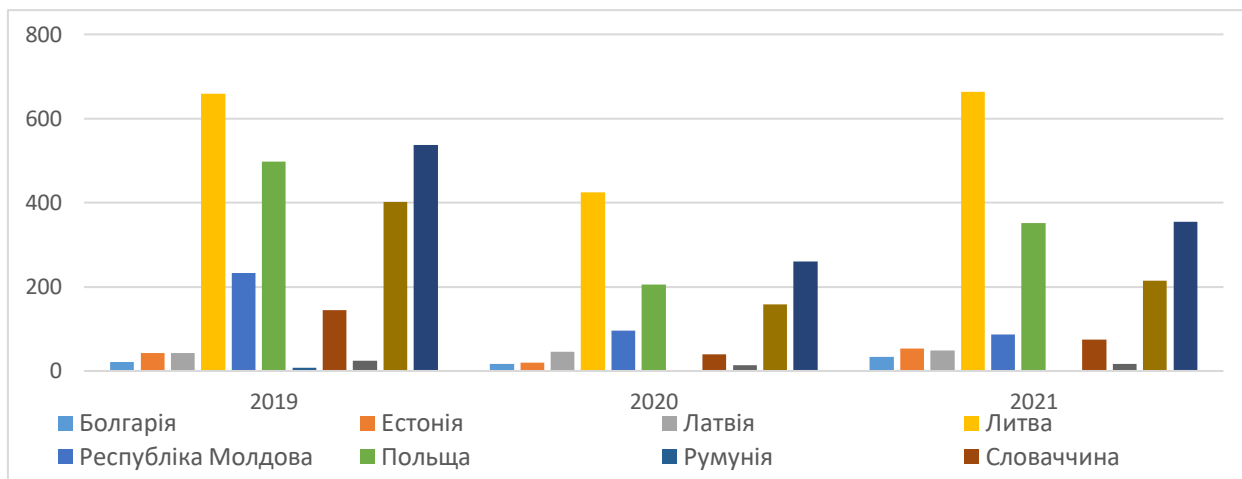

Рис. 3.4 Динаміка кількості вибулих українців з країн ЦСЄ, особи

Джерело: складено автором на основі даних [44]

Далі слід проаналізувати тенденції еміграції з держав ЦСЄ. Отже протягом трьох аналізованих років, найбільше українці виїжджали з Литви, Польщі, Чехії, Угорщини, Молдови та Словаччини. Оскільки дані держави є транзитними для еміграції, можна припустити, що українці обирають країни Західної Європи, такі як Велика Британія, Франція та Іспанія в пошуках кращих вакансій, заробітних плат або пільг.

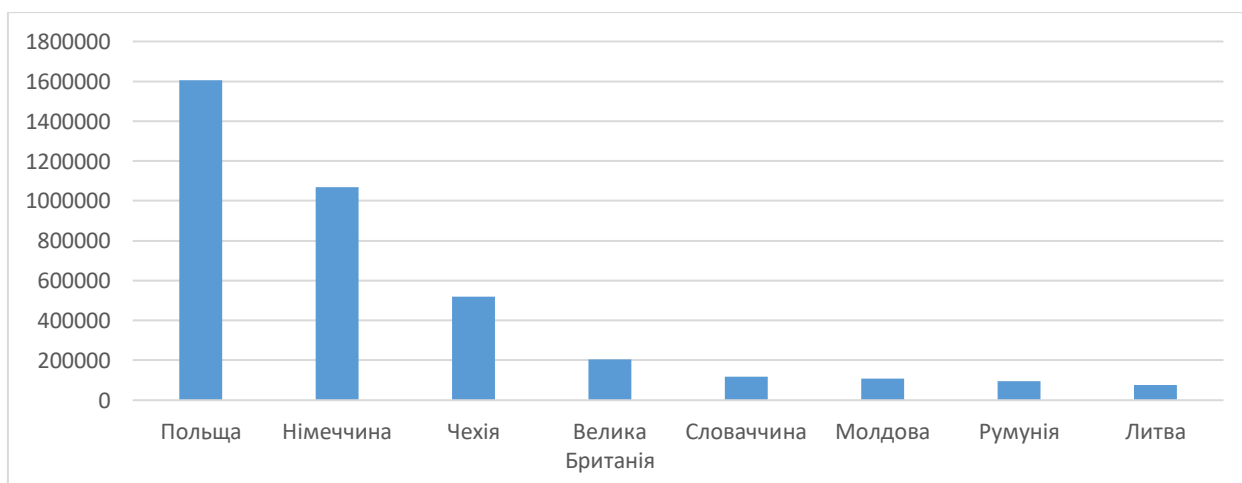

Рис. 3.5 Кількість біженців з України за країнами призначення станом на 20.05.2023 р., особи

Джерело: складено автором на основі даних [45]

Ескалація збройного конфлікту в Україні призвела до жертв серед цивільного населення та руйнування цивільної інфраструктури, змушуючи людей залишати свої домівки в пошуках безпеки, захисту та допомоги.

Мільйони біженців з України перетнули кордони з сусідніми країнами, і набагато більше були змушені переїхати всередину країни (рис. 3.3). До того ж, число шукачів притулку у травні перевищило 8 мільйонів. З огляду на надзвичайну ситуацію та масштаби гуманітарних потреб, на підтримку зусиль країн, що приймають біженців, здійснюється міжвідомча регіональна реакція на біженців. Регіональний план реагування на біженців об'єднує ООН, НУО та інших відповідних партнерів і зосереджується на підтримці урядів приймаючих країн для забезпечення безпечного доступу до території для біженців та громадян третіх країн, які їдуть з України, відповідно до міжнародних стандартів. Він також визначає пріоритетність надання критично важливих послуг із захисту та гуманітарної допомоги.

Міграційне законодавство в Україні визначає правила та процедури щодо в'їзду, перебування та виїзду іноземців та осіб без громадянства на територію України, а також регулює питання статусу біженців, міжнародної захисту та інших аспектів міграції.

Основними законодавчими актами, які регулюють міграційну політику в Україні, є Закон України «Про імміграцію» [46] та Закон України «Про статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [47]. Додатково до цих законів існує низка підзаконних актів, які регламентують конкретні процедури та вимоги у сфері міграції [48], [49], [50].

Закон України «Про імміграцію» визначає правила в'їзду в Україну, видання віз, реєстрації прибуття і виїзду із країни. Він встановлює порядок транзиту через територію України та умови безвізового режиму. Закон визначає різновиди дозволів на проживання та роботу в Україні для іноземців та осіб без громадянства. Він також регулює умови отримання посвідки на постійне проживання, визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового або тимчасового захисту.

Закон України «Про статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» визначає правовий статус біженців, осіб, які

потребують додаткового або тимчасового захисту, та встановлює процедури їх визнання та надання міжнародного захисту.

Міграційне законодавство України також включає положення про боротьбу з незаконною міграцією, включаючи виявлення, затримання та депортацію незаконних мігрантів, а також протидію торгівлі людьми та іншим формам злочинності, пов'язаної з міграцією.

Розглянувши та проаналізувавши демографічну ситуацію в Україні, можна дійти висновку, що протягом останніх років країна зіткнулася з проблемою зменшення населення. Низький рівень народжуваності, високий рівень смертності та еміграція мають суттєвий вплив на демографічну ситуацію в країні.

Протягом останніх десятирічь значна кількість українців емігрувала за кордон у пошуках кращих можливостей. Основні причини еміграції з України включають економічні труднощі, високу безробітність, низькі заробітні плати, корупцію та політичну нестабільність. Еміграція з України відбувається як внутрішня (між регіонами країни), так і зовнішня (в інші країни світу).

У той же час було досліджено імміграційні процеси в Україні. Незважаючи на труднощі, з якими стикається країна, вона також є країною призначення для іммігрантів з інших країн. Імміграція в Україну відбувається з різних причин, у тому числі навчання, працевлаштування, бізнес та політичний притулок.

Україна відіграє важливу роль як країна, звідки походить значна кількість емігрантів, так і країна-отримувач іммігрантів. За останні роки Україна стала популярним напрямком для студентів, що навчаються за кордоном, а також для висококваліфікованих працівників. Україна також активно співпрацює з міжнародними організаціями у сфері міграції та розробляє політику, спрямовану на покращення умов для мігрантів. Однак, наша держава все ще не має стратегії інтеграції іммігрантів у суспільство або програми репатріації, та має проблему у вигляді корупції у сфері видачі документів та віз.

ВИСНОВКИ

У рамках даної дипломної роботи було проведено аналіз сучасної міграційної політики країн ЦСЄ. Робота складалася з трьох розділів, кожен з яких детально розглядав важливі аспекти міграційної політики у контексті ЦСЄ.

Розглянувши у першому розділі теоретичні основи аналізу міграційних процесів у країнах ЦСЄ, було досліджено основні поняття, теоретичні підходи та методи, які використовуються для вивчення міграційних процесів. Цей розділ дав змогу зрозуміти основні фактори, що впливають на міграцію, і визначити ключові проблеми, з якими стикаються країни ЦСЄ у даному контексті.

Міграційні потоки в державах ЦСЄ є переважно транзитними, зокрема для мігрантів з Азії, Африки та Близького Сходу, які намагаються досягти Західної Європи. Збільшення транзитної міграції викликало проблеми для цих країн, зокрема управління кордонами, надання послуг мігрантам і розв'язання питань, пов'язаних із наданням притулку. Незважаючи на це, люди продовжують виїжджати зі своїх країн, спонукувані надією на краще життя в Західній Європі, тому проблема транзитної міграції Центральної і Східної Європи залишатиметься актуальною.

У другому розділі був проведений порівняльний аналіз особливостей міграційних політик країн ЦСЄ, а саме було вивчено політичні, економічні, соціокультурні та правові аспекти. Аналізуючи різні країни, були виявлені різноманітність підходів до регулювання міграції і найбільш ефективні практики, які можуть бути застосовані в інших країнах ЦСЄ. В той же час, було проведено регресійний аналіз, який продемонстрував пряму залежність між економічними показниками та імміграцією. Найбільш значущим показником виявилась кількість зайнятих, тому, якщо одна з проаналізованих країн має

високу кількість вільних робочих місць, то це може стати привабливим фактором для іммігрантів, які шукають роботу.

Міграційна політика країн Центрально-Східної Європи підпадає під загальні політики Європейського Союзу, які регулюють контроль за зовнішніми кордонами та розподіл біженців між країнами-членами. Законодавче регулювання різниться, проте загалом ці країни ставляться до міграції з обережністю та дотримуються своїх національних інтересів. Це пов'язано з історичним контекстом, економічними труднощами та захистом культурних цінностей.

До країн з комплексними міграційними політиками можна віднести Естонію, Чеську Республіку, Румунію, Словенію та Польщу. Проте, навіть в них іммігранти стикаються з труднощами, а саме: обмеженими правами на медичні послуги та участі у громадському житті, а подвійне громадянство дозволено лише у Польщі та Румунії.

Цілеспрямована робота над міграцією може бути корисною, а ігнорування або недооцінювання може створити проблеми в політичному, економічному та соціальному житті країн. Такого принципу повинні дотримуватися Литва, Латвія, Словаччина, Угорщина та Болгарія, які зможуть компенсувати еміграцію. Основними проблемами, на які треба звернути увагу в цих державах, є: інтеграція учнів, студентів-іммігрантів в учбових закладах, доступ до системи охорони здоров'я, підтримка потреб іммігрантів у працевлаштуванні та їхня участь у політичному житті. Врахування цих аспектів може сприяти створенню стійкого та гармонійного міграційного середовища в країнах ЦСЄ.

Проаналізувавши місце України у системі міжнародних міграційних процесів у третьому розділі, було виявлено, що іммігранти в Україні стикаються з такою ж кількістю перешкод, як і можливостями для інтеграції. Як і в більшості країн Центральної та Східної Європи, іммігранти в Україні користуються основними правами та довгостроковою безпекою, але не мають

рівних можливостей. Зокрема, школи не готові забезпечити міжкультурну освіту та задовольнити особливі потреби дітей іммігрантів, вони мають обмежений доступ до медичної допомоги та політичного життя. Не менш важливою є заборона на подвійне громадянство, що стало каменем спотикання для іммігрантів, які натуралізуються. Вищеперераховані питання є важливими для розробки ефективних стратегій управління міграційною політикою в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Massey D. S. Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. University of Pennsylvania, 2003. 42 p
2. de Haas, H. (2021). A theory of migration: The aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies*, 9(1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-020-00210-4>
3. Wickramasinghe, A., and Wimalaratana, W. (2017). International migration and migration theories. *Soc. Affairs* 1, 13–32. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.researchgate.net/publication/312211237_INTERNATIONAL_MIGRATION_AND_MIGRATION_THEORIES
4. Гнатюк, В. (2022). Загальна теорія міграції крізь призму міждисциплінарних досліджень. *Політичні дослідження / Political Studies: Український науковий журнал*, (2(4).), 63–84. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://pd.ipiend.gov.ua/article/view/269224/265214>
5. Segal, U. A. (2019). Globalization, migration, and ethnicity. *Public Health*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sci-hub.se/10.1016/j.puhe.2019.04.011>
6. Strzelecki, P., Pachocka, M. (2020). Migration processes in the countries of Central and Eastern Europe – transformation from net emigration to net immigration countries, in: Report of SGH Warsaw School of Economics and the Economic Forum 2020, pp. 235-267 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://www.researchgate.net/publication/347506809_Migration_processes_in_the_countries_of_Central_and_Eastern_Europe_-_transformation_from_net_emigration_to_net_immigration_countries

7. Bauerova', H. (2018). The Czech Republic and the Reality of Migrant Integration Policy in the Context of European Integration. *Hrvatska i Komparativna Javna Uprava: Časopis Za Teoriju i Praksu Javne Uprave*, 18, 397–420. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/328098345_The_Czech_Republic_and_the_Reality_of_Migrant_Integration_Policy_in_the_Context_of_European_Integration
8. Barbara Beznec & Jure Gombač (2022) New migration policies and innovative practices. Slovenia between bordering and inclusion, *Innovation: The European Journal of Social Science Research* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13511610.2022.2071240>
9. Simons, Annalise (2021) "Variations in Migration in the Baltic States," Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union: Vol. 2021, Article 9. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://scholarship.claremont.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1168&context=urceu>
10. Urbański M. Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. *Economies*. 2022; 10(1):21 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.econstor.eu/handle/10419/257384>
11. Panagiotidis, J. (2022). Emigration, Forced Migration, and the Iron Curtain. Migration History in Eastern Europe since the Late 19th Century. Herder-Institut. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://digital.herder-institut.de/publications/frontdoor/deliver/index/docId/286/file/PUB_COPER_Panagiotidis_Emigration_en.pdf
12. Rodiklių duomenų bazė, Oficialiosios statistikos portalas [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
13. Statistical Database, National Statistical System of Latvia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://data.stat.gov.lv/pxweb/en/OSP_PUB/
14. Statistical Database, Statistics Estonia [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://andmed.stat.ee/en/stat>

15. Statistics Poland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/start>
16. Public Database, Czech Statistical Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/en/index.jsf?page=home>
17. Emigration by age and sex, Data Browser, Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_EMI2/default/table?lang=en&category=migr.migr_cit.migr_emi
18. Immigration by age and sex, Data Browser, Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_IMM8/default/table?lang=en&category=migr.migr_cit.migr_immi
19. Foreign citizens immigrating by country of citizenship, Hungarian Central Statistical Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/en/nep0028.html
20. Emigrating Hungarian citizens by country of destination and sex, Hungarian Central Statistical Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/en/nep0031.html
21. Population, SiStat Database, Republic of Slovenia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pxweb.stat.si/SiStat/en/Podrocja/Index/100/population>
22. Domeniu, Institutul Național de Statistică [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>
23. Цевух Ю. О. Міжнародна міграція робочої сили як чинник економічного розвитку країн: монографія / Ю. О. Цевух, С. О. Якубовський. – Одеса, 2017. – 235 с.
24. Eesti Vabariigi immigratsiooniseadus, Riigi Teataja [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.riigiteataja.ee/akt/28340>

25. Latvia, International Migration Outlook 2020, OECDiLibrary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3db1c16a-en/index.html?itemId=/content/component/3db1c16a-en>
26. Startup Visa, Cool Stuff, Magnetic Latvia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://startuplatvia.eu/startup-visa>
27. MIGRIS, Migration Department under the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.migracija.lt/en/home>
28. Lithuania, International Migration Outlook 2021, OECDiLibrary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/1b9ca0a3-en/index.html?itemId=/content/component/1b9ca0a3-en>
29. Полякова Т. В. Трансформація міграційних політик країн Балтії / Т. В. Полякова // Соціально-економічний та політичний розвиток країн в умовах глобальної нестабільності. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 26 травня 2023.
30. Karta Polaka – złożenie wniosku, Informacje konsularne, Polska na Ukrainie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.pl/web/ukraina/karta-polaka-zlozenie-wniosku>
31. Hungary, International Migration Outlook 2020, OECDiLibrary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/2c9eaf3f-en/index.html?itemId=/content/component/2c9eaf3f-en>
32. Czech Republic, International Migration Outlook 2020, OECDiLibrary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/d318d9fe-en/index.html?itemId=/content/component/d318d9fe-en>
33. Slovak Republic, International Migration Outlook 2020, OECDiLibrary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/97186244-en/index.html?itemId=/content/component/97186244-en>
34. Slovenia: Foreigners Act 1991, 25 June 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b50818.html>

35. Zakon o zaposlovanju in delu tujcev, Slovenia, Database of national labour, social security and related human rights legislation International Labour Organization [Электронний ресурс]. – Режим доступа: https://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=&p_isn=88453&p_classification=17
36. Transnational Provision of Services Act, Ministry of Labour, Family, Social Affairs and Equal Opportunities, Republic of Slovenia [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.gov.si/en/news/2023-04-03-transnational-provision-of-services-act/>
37. Slovenia, International Migration Outlook 2020, OECDiLibrary [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/cf710956-en/index.html?itemId=/content/component/cf710956-en>
38. Закон за чужденците в Република България, 05.07.1999 г., Справочник / Нормативни Актове, Българският Правен Портал [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134455296>
39. Закон за българското гражданство, 20.02.1999 г. Справочник / Нормативни Актове, Българският Правен Портал [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134446592>
40. Bulgaria, International Migration Outlook 2020, OECDiLibrary [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/eeee0fdb-en/index.html?itemId=/content/component/eeee0fdb-en>
41. Governance of migrant integration in Bulgaria, European Website on Integration, European Commission [Электронний ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/migrant-integration/country-governance/governance-migrant-integration-bulgaria_en
42. Ordonanța de urgență nr. 194 din 12 decembrie 2002, Portal Legislativ, Ministerul Justiției [Электронний ресурс]. – Режим доступа: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/93712>

43. Lege nr. 122 din 4 mai 2006, Portal Legislativ, Ministerul Justiției [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/71808>
44. Демографічна та соціальна статистика / Населення та міграція, Державна статистика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ds.htm
45. Ukraine Refugee Situation, Refugees Operational Data Portal, UNHCR [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
46. Закон України Про імміграцію від 07.06.2001 № 2491-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14#Text>
47. Закон України Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту від 08.07.2011 № 3671-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
48. Закон України Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України від 21.01.1994 № 3857-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text>
49. Закон України Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства від 22.09.2011 № 3773-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
50. Закон України Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства від 22.09.2011 № 3773-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>